

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2011

Veronika Štěpková

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Mezinárodních Studií

Veronika Štěpková

EU a migrační krize 2005/2006 v Maroku

Bakalářská práce

Praha 2011

Autor práce: **Veronika Štěpková**

Vedoucí práce: **PhDr. Et Mgr. Kryštof Kozák PhD.**

Rok obhajoby: **2011**

Bibliografický záznam

ŠTĚPKOVÁ, Veronika. *EU a migrační krize 2005/2006 v Maroku*. Praha, 2010. 77 s.
Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut
mezinárodních studií. Mezinárodní teritoriální studia. Vedoucí bakalářské práce PhDr.
Et Mgr. Kryštof Kozák, PhD.

Abstrakt

Bakalářská práce *EU a migrační krize v Maroku 2005/2006* se zabývá evropskou migrační politikou a její efektivitou. Tato politika měla za účel omezit množství ilegálních imigrantů do EU. Důsledkem neefektivních politických a operativních kroků ale bylo naopak vytvoření paniky mezi potenciálními migranty. Tato panika pak výrazně přispěla k nárůstu migrační vlny v oblasti Kanárských ostrovů. EU tak velkou měrou zapříčinila vznik humanitární krize.

V průběhu migrační krize využila EU tranzitního státu Maroka k zastavení migračních toků. Částečně tak došlo k přenosu zodpovědnosti za ilegální imigraci do EU na nárazníkový stát. Tato spolupráce ale výrazně přispěla k rozšíření násilí na migrantech. Zapojení Maroka do evropské migrační politiky probíhá dlouhodobě a formy tohoto zapojení jsou podrobně popsány v následujícím textu.

V bakalářské práci je nejprve evropská migrační politika během migrační krize v Maroku zasazena do historického kontextu. Dále je vysvětlen průběh migrační krize. V následující části je pak analyzována evropská migrační politika v Maroku během let 2005/2006. Další část je analýzou evropské migrační politiky v daném období. Závěr hodnotí efektivitu evropské migrační politiky v kontextu migrační krize.

Klíčová slova

Ilegální migrace, Maroko, evropská migrační politika, Schengen, EU

Abstract

Bachelor thesis *EU and migration crisis in Morocco in 2005/2006* deals with the European migration policy and its efficiency. The EU policy is aimed to reduce number of immigrants to the Schengen Area. However, ineffective political and operational steps resulted in augmented panics among migrants and consequently in a rapid rise of a migration wave at the Canary islands. To a great extent, the European policy contributed to the humanitarian crisis in the northwest of Africa in 2005/2006.

During the migration crisis EU used transitional state of Morocco to discontinue migration flows. European responsibility for illegal migration was then deputed from a

great part to a buffer state. This kind of cooperation between Morocco and EU significantly contributed to rise of violence on illegal migrants. Involvement of Morocco in the European migration policy has been a long-term issue and has taken various different forms. These forms are more closely described in the following text.

First, the bachelor thesis puts European migration policy during the crisis in Morocco in 2005/2006 in a historical framework. Secondly, it explains the progression of the migration crisis in 2005/2006. Followingly, it analyzes European migration policy during the years of 2005/2006. The thesis proceeds with analysis of European migration policy in Morocco. Conclusion is focused on the overall efficiency of the European migration policy and its implications from the point of view of illegal migration to Europe.

Keywords

Illegal migration, Morocco, European migration policy, Schengen, EU

Rozsah práce: 86 377 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 15. 5. 2011

Veronika Štěpková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce PhDr. et Mgr. Kryštofu Kozákovi za vstřícnost a trpělivost při vedení práce.

**INSTITUT MEZINÁRODNÍCH STUDIÍ
PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE**

Jméno:

Veronika Štěpková

E-mail:

v.stepkova@gmail.com

Semestr:

ZS 2008

Akademický rok:

2008/2009

Název práce:

EU a migrační krize v Maroku

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok):

LS 2010

Vedoucí bakalářského semináře:

doc. OhDr. Michal Kubát PhD.

Vedoucí práce (není povinné):

PhDr. et Mgr. Kryštof Kozák PhD.

Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):

Práce tématicky zapadá do širší a aktuální problematiky systému nárazníkových států. Maroko představuje nárazníkový stát, který zabraňuje migrantům vstupu do EU. Zapojovalo se tak aktivně do evropské migrační politiky. Dopady tohoto zapojení ale zůstávají kontroverzní, což se ukázalo především v případě migrační krize v letech 2005/2006. Pokud se tato evropská strategie pro migrační politiku ukáže jako neefektivní, je třeba ji do budoucna přehodnotit.

Předpokládaný cíl (5 řádek):

Cílem práce je zhodnotit dopady evropské migrační politiky externalizace migračních proudů v Maroku během roků migrace 2005/2006. Konkrétně se jedná o ověření příčinné souvislosti mezi migrační vlnou v oblasti Kanárských ostrovů a evropskou politikou v reakci na migrační krizi. Evropské migrační politika bude chápána a analyzována v širším pojetí, a to jako součást politiky bezpečnosti, rozvojové, zahraniční atd.

Základní charakteristika tématu (10 řádek):

Během let 2005/2006 došlo k migrační krizi v oblasti severozápadní Afriky. Panika mezi ilegálními migranty, která byla původně zapříčiněna sérií úmrtí u Ceuty a Mellily, vedla k dvěma přesunům migračních tras. Tyto přesuny proběhly směrem k nebezpečnějším oblastem přechodu. Jednalo se nejprve o přesun z tradiční Severní cesty přes Gibraltar na Cestu přes Kanárské ostrovy, kde je nutné překonat nebezpečný úsek na moři. V letních měsících migrační krize došlo k přesunu míst vylodování, a to směrem na jih. Nebezpečný úsek se tak ještě prodloužil. Tyto přesuny časově kolidovaly s evropsko-marockou iniciativou v oblasti regulace migračních toků. Tato iniciativa zahrnovala politické kroky (např. organizace konference v Rabatu, mnohá diplomatická jednání se státy původu migrantů) a konkrétní bezpečnostní operace (např. rozmístění námořních hlídek v oblasti Kanárských ostrovů).

Předpokládaná struktura práce (10 řádek):

Struktura práce bude inspirována teorií Kritz a Zlotnik, která umožňuje komplexnější pohled na problematiku migrace z Maroka do Evropy. První kapitola bude mapovat vývoj celoevropského přístupu k otázce migrace. Druhá

kapitola pak bude popisovat daný fenomén migrační krize během roků migrace 2005/2006 na základě kritické analýzy dostupných dat a pramenů. Třetí kapitola pak bude mapovat evropskou migrační politiku v Maroku v návaznosti na specifika migrační sezóny a dále pak vliv této politiky na průběh migrační krize. Čtvrtá kapitola bude zaměřena na konkrétní formy zapojení Maroka do evropské politiky externalizace migračních proudů. Toto zapojení bude blíže analyzováno v oblastech marocké účasti na konkrétních operativních krocích, kontrole migrantů na moři, v oblasti rozvojové pomoci atd. Závěrem je pak shrnutí dopadů evropské politiky externalizace migračních toků v Maroku.

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

- Bansaad, Ali, *Le Maghreb a lépreuve de migration subsaharienne*, 2009.
 De Wenden, Catherin Withol, *Faut-il ouvrir les frontieres?*, Presse de Science Po, Paris, 1999.
 Doty, Roxanne Lynn, *Anti-immigratism in Western Democracies : Statecraft, Desire and the Politics of exclusion*, Rotledge, London, 2003.
 Kritiz, Haniah, Zlotnik, Mary M. , *International Migration : A Global Approach*, Oxford University Press, New York, 1992.
 L'annuaire de l'Afrique du Nord, Institut d'Études Nord Africaines, Aix en Provence, Paris, 2006.
 Lahlou, Mehdi. *La migration du Maroc 2005 et 2006*, ILO, Geneve, 2006.
 er, Marie, *Regional challenges of West African Migration*, OECD, 2009.
 Livre noir de Ceuta et Mellila, CIMADE, 2006, k dispozici na www.cimade.org.
 Ritaine, Evelyne, *L'Europe du Sud face a l'immigration : Politique de l'Étrangers*, PUF, Sociologie d'aujourd'hui, Paris, 2005.
 Tremolier, Marie, *Regional Challenges of West African Migration*, OECD, 2009.
 Valluy, Jerome, *Rejet des exilés*, Sorbonne, Paris, 2009.

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

ÚVOD.....	3
1. VÝVOJ CELOEVROPSKÉHO PŘÍSTUPU K OTÁZCE MIGRACE Z MAGHREBU	11
2. ROKY MIGRACE 2005 A 2006.....	15
2.1. Události u Ceuty a Mellily	15
2.2. Přesun migračních tras	17
2.3. Bezprostřední reakce států na “události u Ceuty a Mellily“	22
2.4. Konference v Rabatu	23
2.5. Politika EU a Maroka po konferenci v Rabatu v druhé polovině roku 2006	26
3. EVROPSKÁ MIGRAČNÍ POLITIKA A “ROKY MIGRACE 2005 A 2006“	30
3.1. Specifika migrační sezóny 2006	30
3.2. Vliv EU na průběh migrační krize.....	36
4. Zapojení Maroka do evropské migrační politiky.....	39
4.1. Omezení odchodů z Afriky.....	39
4.2. Posílení kontrol na moři.....	40
4.3. Využití rozvojové pomoci	41
4.4. Smlouvy o repatriaci	48
4.5. Zapojení UNHCR.....	49
4.6. Další možné faktory ovlivňující průběh migrační krize.....	52
4.7. Shrnutí dopadů politiky externalizace migračních toků	53
ZÁVĚR	54
SUMMARY.....	56
SEZNAM LITERATURY	60
<i>Knihy</i>	60
<i>Odborné časopisy</i>	61
<i>Noviny</i>	62
<i>Internetové zdroje</i>	63
SEZNAM PŘÍLOH.....	66
PŘÍLOHY	67

Úvod

Maroko se zapojilo do evropské migrační politiky, a to v roli kontrolní zóny zamezující vstupu ilegálních imigrantů do Schengenského prostoru. EU tak částečně přenesla zodpovědnost za problematiku ilegální imigrace na tranzitní stát. Cílem bakalářské práce je ověřit příčinnou souvislost mezi evropskou migrační politikou, zejména evropským partnerstvím s tranzitní zemí Marokem ve zmiňovaném období, a migrační vlnou v oblasti Kanárských ostrovů. Zapojení Maroka do evropské politiky externalizace migračních toků totiž mohlo významně ovlivnit migrační proudy z Afriky. Tento aspekt evropské migrační politiky a s ním související opatření pak budou zhodnoceny v konkrétních fázích migrační krize. Pokud by se potvrdila zkoumaná příčinná souvislost a politika externalizace migračních toků se tak ukázala jako neúčinná, bylo by třeba ji do budoucna přehodnotit. Tato práce je příspěvkem do širší debaty o systému nárazníkových států vytvářeném v rámci evropské politiky sousedství.

Hlavní inspirací pro celkové pojetí práce se stala migrační teorie Haniah Kritz a Mary M. Zlotnik z roku 1992.¹ Podle této teorie vznikají mezinárodní migrační toky v ekonomických, sociálních a politických interakcích, které se formovaly v průběhu historického vývoje v migračním systému. Migrační systém je souhrnné označení pro země původu emigrantů, tranzitní a přijímající země. Kritz a Zlotnik dále uvádějí, že na tyto interakce je nutné nahlížet z úhlu všech společenskovedních disciplín, tedy ekonomie, sociologie, politologie atd. Vzhledem k určenému rozsahu budou těžištěm analýzy především politické kroky a pohled na danou tematiku z úhlu ostatních společenskovedních disciplín bude zahrnut jen okrajově. Tento přístup označuje politiky konkrétních států a

¹ Haniah Kritz a Mary M. Zlotnik, *International Migration: A Global Approach* (New York: Oxford University Press, 1992).

politických a hospodářských celků za hlavní faktor formující strukturu migrace v migračním systému. Migrační politika je zde chápána v širším významu, tedy nejen jako kontrola hranic, ale i jako aspekt politiky zahraniční a bezpečností. Podle teorie Kritz a Zlotnik si práce klade otázku, jak interakce mezi EU a Marokem formovala vstup a výstup ze země. Konkrétně tedy, jestli tato interakce zapříčinila migrační krizi.

Struktura práce inspirovaná teorií Kritz a Zlotnik umožňuje komplexnější pohled na danou problematiku. První kapitola pak zasazuje evropskou migrační politiku do širšího kontextu. Druhá kapitola mapuje situaci na jižních hranicích EU v letech 2005 a 2006 z hlediska ilegální imigrace z Afriky přes Maroko. Tato kapitola představuje deskriptivní část práce, která si klade za cíl předložit co nejobjektivnější popis fenoménu ilegální imigrace z Maroka a sousedních států a evropskou migrační politikou v této oblasti v daném období na základě kritické analýzy dostupných dat a pramenů. Třetí kapitola mapuje vývoj koncepcí evropské migrační politiky v bezprostřední reakci na konkrétní migrační krizi. V této kapitole jsou specifické rysy migrační vlny 2005/06 uvedeny do souvislosti s evropskou politikou ve zmiňovaném období. Cílem čtvrté kapitoly je analýza evropské politiky externalizace migračních toků v jejím širším pojetí, tedy jako součást politiky bezpečnostní, rozvojové atd., a zhodnocení důsledků některých konkrétních politických opatření v Maroku iniciovaných EU. Třetí a čtvrtá kapitola tedy ověřují příčinnou souvislost mezi konkrétními politickými kroky EU a migrační krizí z let 2005 a 2006. Závěrem je pak zhodnocení a implikace této příčinné souvislosti mezi migrační politikou EU a marockou krizí v letech 2005 a 2006 v evropsko-africkém migračním systému.

Do migračního systému popisovaného v následujícím textu jsou zahrnuty státy subsaharské Afriky jako země původu emigrantů, Maroko jako tranzitní země a EU jako přijímající politický celek. Jedná se tedy o poměrně rozsáhlou oblast.

Označení “externalizace migračních toků”² charakterizuje evropskou migrační politiku, která se snaží o omezení vstupu migrantů do Schengenského prostoru. Tato politika využívá nátlaku na tranzitní země a země původu migrantů se záměrem umístit tyto migranty na územích sousedících s EU nebo je repatriovat už z tranzitních zemí. Nejedná se o právní, ale o sociologický a politický koncept, tedy o jakousi ideovou linii, charakterizující po sociologické stránce evropské pojetí migrační politiky od jejího vzniku.³ Výjimku z tohoto konceptu představuje např. migrace kvalifikovaných pracovníků. V tranzitních územích pak tato politika vytváří efekt částečného prolínání migrační politiky s politikou bezpečnostní. Pojem „externalizace migračních toků“ se objevuje především v pracích Mehdiho Lahloua, Evelyne Ritaine⁴ a dalších autorů kteří tímto označením upozorňují na celkově xenofobní charakter evropské migrační politiky. Tato práce se v konkrétním pojetí sociologického a politického konceptu externalizace migračních toků nechala inspirovat publikací prof. Jeroma Valluye. Tento koncept je tedy chápán jako (1) výrazné omezení vstupů migrantů na území EU a (2) vytvoření podmínek pro zadržení migrantů v tranzitní zóně. Další autoři se pak soustředí na konkrétní kroky v rámci politiky externalizace migračních toků v různých oblastech. Na tyto kroky se pak zaměřuje i analýza evropského pojetí migrační politiky v letech 2005 a 2006 v druhé kapitole bakalářské práce.

Pojem “roky migrace 2005 a 2006“ byl použit v řadě vědeckých studií⁵ a poukazuje na velkou pozornost, kterou vzbudilo téma migrace v polovině prvního desetiletí 21. století u veřejnosti a světových médií. Tato pozornost se vztahovala především k událostem u

²Autorčin překlad francouzského pojmu “externalisation des flux migratoires“.

³Podobný sociologický koncept je podle Catherin Wenden charakteristický i pro australskou migrační politiku. Případě Austrálie se jedná o tzv. Pacific Solution.

⁴Evelyne Ritaine, *L'Europe du Sud face à l'immigration: Politique de l'Étranger* (Paris, PUF, Sociologie d'aujourd'hui, 2005). 23 – 54 s.

⁵Jerome Valluy, *Rejet des exilés* (Paris, Sorbonne, 2009). Dál pak Mehdi Lahlou, *La migration du Maroc 2005 et 2006* (Ženeva, ILO, 2006).

Ceuty a Mellily na podzim roku 2005 a k migrační vlně v oblasti Kanárských ostrovů během migrační sezóny roku 2006.

Práce se dále omezuje pouze na evropskou politiku v oblasti migrace ilegální. Ta je definicí OSN⁶ vymezena jako pohyb přes hranice cizí země nebo pobyt v cizí zemi, který odporuje zákonům této země nebo mezinárodním smlouvám. Pojem ilegální imigrant do EU má tedy svůj význam pouze ve vztahu ke komunitárnímu právu nebo k dohodám mezi státy. Jedna z agentur OSN, Mezinárodní organizace práce, dále rozlišuje tři kategorie ilegální imigrace, a to (1) osoby, které unikly hraničním kontrolám, (2) osoby, které vstoupily do země legálně, ale ilegálně prodloužily svůj pobyt (např. po ukončení platnosti turistického víza). Poslední kategorii (3) představují osoby, jejichž vstup do země byl vázán na určitou práci, kterou ale nevykonávají nebo překračují určenou dobu výkonu práce. Následující text se bude věnovat především první kategorii podle tohoto vymezení, protože je nejrelevantnější případě migrační vlny v oblasti Kanárských ostrovů.

Nadužívání pojmu ilegální imigrace, zejména v politickém a vědeckém diskursu, je řadou odborníků chápáno jako špatné pojetí migrační otázky. Například Catherine Withol de Wenden⁷ tvrdí, že se jedná o archaismus, jehož přeceňování vyústí v banalizaci situace právě tím, že se soustředí na legální status migranta. Důsledkem je podle Wenden podceňování ekonomických, sociálních a ekologických podmínek v zemi původu. Tuto kategorizaci odmítá i politický filosof Stephane Baele⁸ jako “prázdný symbol evropského nacionalismu“. Dále pak Roxanne Lynn Doty ve své publikaci *Anti-Immigratism in Western*

⁶ World migration 2005: Costs and benefits of international migration, (Geneve, International Organization for Migration, 2005), .492 s. Catherin Withol De Wenden, *Faut-il ouvrir les frontieres?* (Paris, Presse de Science Po, Paris, 1999). 60 s.

⁷ Catherin Withol de Wenden, „On migration“, *Refugees survey* . č. 24 (2005). 193-195 s., www.oxfordjournals.org/our_journals/refqtl/editorial_board.html (staženo 4. 4. 2010)

*Societies*⁹ uvádí, že ilegální imigrace je pouze zastaralý právní a sociální konstrukt. Jinak řečeno, je důležité si uvědomit, že status ilegálního imigranta závisí na postoji evropské politiky k otázce migrace. Rozšířený a obecně používaný význam tohoto pojmu má mnohdy neoprávněné negativní konotace. Pokud ale chápeme pojem ilegální imigrant v původním užším čistě právnickém významu jako člověka, který ilegálně, ale ne nutně nelegitimně, překročil hranice, má tento pojem stále svoje opodstatnění. Vzhledem k tomu, že diskutovaný pojem označuje skupinu lidí, která skutečně ilegálně překročila hranice a tak je i popisována v dostupné literatuře, budou pojmy ilegální imigrace a ilegální imigrant chápány v následujícím textu i přes výše uvedené výhrady podle oficiální definice OSN.

Termíny “migrační vlna“ a “migrační trasa“ se v této práci vztahují k migraci ilegální. V případě migrační vlny se tedy jedná o excesivní nárůst počtu ilegálních imigrantů v krátkém časovém období. Pojem migrační trasa označuje v dalším textu obvyklou trasu ilegálních imigrantů na cestě do EU.

V evropském kontextu se označení “tranzitní země“ začalo užívat až v souvislosti s migrační politikou EU. Jedná se o stát na migrační trase. Tato bakalářská práce se zabývá Marokem v pozici “tranzitní země“ na migrační trase do Evropy. Někteří autoři, jako např. Stephane Baele, datují nový význam tohoto pojmu v souvislosti s migrační politikou do roku 2002, kdy proběhla konference Evropské Rady v Seville na téma migrace.¹⁰ Mehdi Lahlou spojuje začátek využívání tohoto pojmu v kontextu migrační politiky s počátkem

⁸ Stephane Baele, „Politiques éropéennes de migration“ *Émulation*, č. (2009). www.revue-emulations.net/archives/n-6---regards-sur-notre-europe-1/Baele_Meerbeeck, (staženo 4. 9. 2010).

⁹ Roxanne Lynn Doty, *Anti-Immigratism in Western Democracies: Statecraft, desire, and the politics of exclusion* (London, Routledge, 2003). 32-43s.

diskursu o sdílení zodpovědnosti mezi evropskými a africkými státy na počátku 90. let 20. století.¹¹

Faktografické údaje byly čerpány ze statistik OSN a přidružených agentur, terénních výzkumů vedených Mehdi Lahlouem a Jeromem Valluyem a z webových stránek nevládních organizací (např. APDH,¹² CIMADE¹³ a Forum Refugiés), které většinou využívají záznamů místní policie. Protože se ale jedná o fenomén migrace ilegální, jeho přesný rozsah lze určit jen velmi obtížně. Údaje o evropské migrační politice vychází z oficiálních zdrojů EU.

Většina autorů, z nichž čerpá tato práce, vychází z předpokladu, že migrace je přirozený a nezastavitelný proces přetvářející strukturu společnosti a postavení státu, a přibližují se tak principům sociologického liberalismu. Mezi tyto autory patří například Jerome Valluy, Roxanne Lynn Doty, Catherine Withol de Wenden, Mehdi Lahlou a autoři publikujících na vědeckém serveru *TERRA*.¹⁴ Tito autoři zároveň podporují výrazně větší otevřenost EU k ekonomickým migrantům. Opačný proud představuje např. Jaroslav Bureš v publikaci *Main Characteristic and Development Trends of Migration in the Arab World*, která zdůrazňuje destabilizační působení migrace na stát. Velká skupina migrantů v krátkém

¹⁰ Stephane Baele a Jonathanem van Meerbeeckem, „Politiqu européenne de migration“ *Émulations*, č. 6 (2009), http://www.revue-emulations.net/archives/n-6---regards-sur-notre-europe-1/Baele_Meerbeeck, (staženo 4. 4. 2010).

¹¹ Mehdi Lahou, *Projet de coopération sur les questions liées à l'intégration sociale des immigrées, à la migration et à la circulation des personnes: Les migrations irrégulières entre le Maghreb et l'Union européenne*, (Geneve, CARIM, 2005), http://www.carim.org/Publications/CARIM-RR05_03_Lahlou.pdf (staženo 4. 4. 2010).

¹² Asamblea Permanente por los derechos humanos. Sdružení pro lidská práva. Nezisková organizace působící ve Španělsku.

¹³ Francouzské sdružení „aktivní solidarity s migranty a uprchlíky“, Nezisková organizace.

¹⁴ Travaux, études, recherches sur les refugies et l'asile.

časovém úseku by podle Bureše způsobila nadměrné sociální napětí.¹⁵ Mnozí autoři zdůrazňují roli státu a jeho legitimního výsadního práva určovat hranice, a to i v období globalizace. John Micklethwait a Adrian Wooldridge například tvrdí, že paradoxně právě v souvislosti s moderním vývojem nabývají státy na důležitosti, protože určují prostředí pro ekonomický rozvoj.¹⁶ Podle tohoto přístupu by tedy byla jakákoliv evropská migrační politika vytvářející příznivé ekonomické prostředí v Schengenském prostoru opodstatněná. Velkou inspirací pro celkové pojetí práce byla kapitola Humanita v pohybu v knize Život ve věku nejistoty, kde autor Zygmunt Bauman naopak význam národního státu pro 21. století popírá. Moderní vývoj včetně rozsahu fenoménu migrace naznačuje podle Baumana konec národního státu, který se křečovitě snaží udržet rozhodovací pravomoc nad otázkou vstupu do země jako jednou z posledních sfér, kterou se může pokusit plně ovládnout.

Migrační krize v Maroku v letech 2005 a 2006 byla zvolena jako ústřední téma a výchozí bod pro širší charakteristiku evropské migrační politiky v první řadě proto, že právě v těchto letech vzbudil fenomén migrace výjimečnou pozornost nejen ze strany médií, ale zároveň i ze strany hlavních politických aktérů. S tím souvisí i větší množství dostupných materiálů mapujících strategii EU v tomto konkrétním případě. Zároveň se předmětem pozornosti stala zejména migrace ilegální, tedy i jeden z nejspornějších bodů euroafrické debaty a jedna z nejcitlivějších otázek z politického hlediska. Třetím důvodem je fakt, že se jedná o situaci nedávnou, tedy i ukázkou o současného vnímání fenoménu migrace, umožňující i lepší zasazení do kontextu současné evropské migrační politiky. Zároveň ale první kapitola této práce poukazuje na fakt, že daný přístup k otázce ilegální imigrace je

¹⁵ Jaroslav Bureš, *Main Characteristic and Development Trend of Migration in the Arab World* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008). 170s.

¹⁶ John Micklethwait a Adrian Wooldridge, *The Globalization Backlash*, *Foreign Policy* č. 126 (2001), 16 s.

výsledkem dlouhodobější tendence, jejíž nejvíce viditelným momentem jsou právě události roku 2005 v Maroku.

Migrační politika byla na celoevropské úrovni formulována teprve nedávno a i v současnosti prochází intenzivním vývojem. Tato oblast spadala dlouhou dobu do kompetence jednotlivých států, protože přístup k migraci podmíněný historickou zkušeností a kulturními vazbami se značně liší. Teprve ustanovení Schengenského prostoru vyvolalo potřebu řešit společně otázku přístupnosti a prostupnosti hranic.¹⁷ Z tohoto důvodu také existuje velká tradice bilaterálních smluv mezi evropskými státy a zeměmi původu migrantů. Tyto smlouvy se týkají nejen operativní spolupráce, ale i např. finanční podpory a repatriací. Během migračních let 2005 a 2006 se tato tradiční vazba mezi jednotlivými státy projevila jednak nekoherentní přístupem členských států EU, dále pak převahou španělské a francouzské iniciativy během diplomatických jednání i konkrétních operací k zabezpečení ostrahy hranic. Přesto s ohledem na záměr EU řešit do budoucna migrační politiku společně v rámci jednotného politického celku, byla právě celoevropská migrační politika ve vztahu k Maroku jako tranzitnímu státu zvolena za předmět bakalářské práce. Tato práce tedy do jisté míry opomíjí rozdílné přístupy členských států EU k fenoménu ilegální imigrace a chápe migrační roky 2005 a 2006 jako jednu z významných historických událostí v kontinuálním vývoji evropské migrační politiky. Tento kontext bude nastíněn v poslední části práce. Téma nabývá na důležitosti v souvislosti s jednáním o rozšíření EU o některé východní země. V případě východního rozšiřování tedy mohou být významné postoje některých velkých zemí, postupně se ale krystalizuje celoevropská koncepce.

¹⁷ Některé zdroje označují za počátek společného celoevropského postoje k otázce migrace rok 1992, kdy byla podepsána Maastrichská smlouva. Duvell, Franck, *Illegal Immigration in Europe*, Palgrave Macmillan, London, 2006, 14 - 34 s. Jiní nachází jeho kořeny už od 60. let 20. stol. Např. Valluy, Jerome, *Valluy, Rejet des exilés*, Terra, Paris, 2009, 221 – 232 s.

1. Vývoj celoevropského přístupu k otázce migrace z Maghrebu

Diskuze o migrační otázce začala mezi EU a státy Maghrebu v souvislosti s Barcelonským procesem už v roce 1995. V závěrečném dokumentu Barcelonského summitu z roku 2005 jsou pak uvedeny hlavní body spolupráce v této oblasti. Mezi tyto body jsou zahrnuty i investice do méně rozvinutých zemí a podpora rozvoje spolupráce za účelem omezení imigrace. Barcelonský proces je ale dnes považován za neúspěšný zejména v oblasti politických reforem. Mona Yacoubian konkrétně označuje za příčinu selhání této evropské iniciativy fakt, že EU nepodmiňovala hospodářskou spolupráci politickými změnami.¹⁸

Významným krokem bylo vytvoření Schengenského prostoru¹⁹ Amsterodamskou smlouvou z roku 1997²⁰ a s ním spojená formulace společné vízové politiky a posílení ochrany vnějších hranic. Další formy spolupráce pak zahrnovaly koordinaci ostrahy hranic, harmonizace trestního práva a vytvoření databáze informací o ilegálních imigrantech ve vnitrozemí EU.²¹ Imigranti, kteří se pokusí ilegálně překročit hranice Schengenského prostoru jsou zaneseni do databáze. Pokud se jim napříště podaří hranice do EU překročit, jsou velmi snadno odhalitelní, protože uvedená databáze obsahuje i otisky prstů. Při odhalení ilegálního pobytu nebo při zadržení při další pokusu o ilegální přechod tak podléhají jednotnému evropskému trestnímu právu. Podmínky ilegální imigrace se tak výrazně ztížily. Do budoucna měla být zavedena i společná politika v oblasti udílení azylu.

¹⁸ Mona Yacoubian, *Promoting Middle East Democracy: European Initiatives* (United States Peace Institute, 2004) <http://www.usip.org/resources/promoting-middle-east-democracy-european-initiatives>, (staženo 13. 3. 2010).

¹⁹ Ten se týkal 22 zemí z tehdy 27, které byly členy EU. Bulharsko, Kypr a Rumunsko zatím nebyly zahrnuty. Velká Británie a Irsko se podílely jen na některých dílčích bodech spolupráce (např. policejní a právní v oblasti trestního práva, systém evropské databáze atd.). Naopak Norsko, Švýcarsko a Island se podepsáním asociační smlouvy staly přidruženými zeměmi Shengenského prostoru.

²⁰ První smlouva o Shengenském prostoru byla podepsána v Shengenu v roce 1985.

Po uvedení do praxe to znamená, že imigranti smí zažádat o udělení azylu pouze v jednom členském státu EU. Pokud jim není přidělen, možnosti získat azyl v jiném státu jsou výrazně omezeny. Stejně tak odpadá možnost zažádat o azyl ve více státech najednou. Ustanovením Schengenského prostoru také státy neztrácí právo na rozmístění dočasných zvýšených kontrol na vnitřních, ale i vnějších hranicích v období ohrožení národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku. V případě migrační krize tedy mohou státy zažádat o celoevropskou podporu a vyslat na hranice bezpečnostní jednotky, které by zabraňovaly migrantům ve vstupu na území EU

Obecné cíle evropské migrační politiky byly zmiňovány především na summitu v Seville v roce 2002. Jednalo se o lepší zabezpečení vnějších hranic EU prostřednictvím posílení hraničních hlídek, harmonizaci vízové politiky, usnadnění výměny informací týkajících se osob bez povolení k pobytu, zavedení společných standardů, které by umožnily repatriaci více ilegálních imigrantů. EU se zavázala poskytnout pomoc Itálii, Řecku a Španělsku, které se musely nejvíc potýkat s fenoménem ilegální imigrace. Během konference padl i španělský návrh na sankce proti zemím původu, kterým se nepodařilo omezit ilegální imigraci a s ní spojenou kriminalitu, a to prostřednictvím snížení finančních částek na rozvojovou pomoc.²² Nakonec byl ale upřednostněn francouzský návrh na větší finanční podporu prostřednictvím rozvojové pomoci pro státy, které se naopak rozhodnou spolupracovat s EU na omezení ilegální imigrace. Jedná se tedy o jakousi odměnu pro tranzitní země za účast na politice externalizace migračních proudů. Právě Maroko tvoří výjimku v oblasti Maghrebu, protože na tuto spolupráci přistoupilo.²³

²¹ Systeme d'information Schengen.

²² Británie a Španělsko navrhovaly zavedení finančních sankcí pro země původu ilegálních imigrantů. Francie naopak navrhovala rozvojovou pomoc.

Sevillskou konferenci doprovázela řada kontroverzí. Ještě před začátkem konference zaslala organizace Human Rights Watch²⁴ otevřený dopis představitelům EU, ve kterém sdělovala výsledky projektu, který od roku 2000 monitoroval dodržování lidských práv migrantů v Západní Evropě a směřování evropské migrační politiky. Mezi kritizované body patřily např. podmínky zadržování a průběh pobytu ve vězení, rasová a etnická diskriminace, nedodržování právních předpisů, nedodržování práv dětí a práv žen. Podobnou kritiku týkající se zejména podmínek přistěhovalců do Evropy přednesla i Amnesty International ve zprávě z roku 2002.^{25 26}

Evropská migrační politika má tradičně několik hlavních rysů politiky bezpečnostní. Migrace nekvalifikovaných pracovníků z Třetího světa je evropskými politiky, bezpečnostními složkami, úředníky, soudci, soukromým obchodním sektorem a částečně i médii a veřejností vnímána jako hrozba, před kterou je nutné se bránit, a to především prostřednictvím spolupráce s tranzitními zeměmi.²⁷

Maroko se zapojením do evropské politiky dlouho váhalo, a to i navzdory důležitosti evropské finanční podpory pro rozpočet rabatské vlády.²⁸ Významnou finanční podporu poskytuje Maroku i Španělsko, které je i hlavním tvůrcem agendy EU týkající se imigrace přes jižní hranice Schengenu. Zejména od počátku minulého desetiletí byla tato

²³Gemma Pinyol, Euro-Mediterranean Partnership: Perspectives of member states: Spain (Crete, IDEC, 2007) <http://www.idec.gr/iier/new/EN/PINYOL%20Paper.pdf> (staženo 5. 4. 2011).

²⁴ Human Rights Watch, Seville Summit (Seville, 2002) <http://www.hrw.org/en/news/2002/06/05/seville-summit-european-union-must-protect-migrants-rights> (staženo 6. 3. 2010).

²⁵ Amnesty International (2002) <http://www.amnesty.org/en/library/info/POL10/001/2002/en> (staženo 6. 3. 2010).

²⁶ Na nedodržování lidských práv migrantů z Afriky do Evropy upozorňovala Amnesty International téměř každoročně.

²⁷ Didier Bigo, „Security and Immigration: Towards a Critique of the Governmentality of Unease“, *Alternatives* 27 (2002). 63-92s.

²⁸ Programme MEDA Maroc, Official site of MEDA, www.meda-maroc.com (staženo 3. 2. 2011).

pomoc oficiálně určena na pokrytí nákladů spojených se vzděláváním a infrastrukturou v Maroku.²⁹

Od počátku minulého desetiletí byly také nově formulované cíle této pomoci, a tak se i zásadně změnil její charakter.³⁰ Jako jeden z hlavních cílů bylo označeno omezení vstupu imigrantů do Schengenského prostoru. Tato změna je podle Boswell reakcí na nové chápání potencionální role Maroka jako nárazníkového státu pro ilegální imigraci do EU.³¹

Na základě Vídeňského plánu boje proti imigraci byl sestaven postup pro zapojení Maroka do evropské politiky externalizace migračních proudů. Ten zahrnoval i sepsání smluv o repatriaci mezi Marokem a hlavními zeměmi původu imigrantů, tedy Senegalem, Mali, Pobřežím slonoviny, Guineí, Nigerem a Demokratickou republikou Kongo. Rabat odmítl zapojení do této politiky nejprve během jednání s EU v roce 2000, podruhé pak v roce 2001 během návštěvy marockého krále u evropského komisaře pro zahraniční záležitosti. Následující diplomatická krize významně ochladila vztahy se Španělskem. I přes toto napětí ale pokračoval dialog o spolupráci v oblasti omezení migrace do Schengenu a EU dále poskytovala finanční podporu rabatské vládě.

V roce 2002 byla podepsaná dvouletá smlouva, kterou Rabat přijmul finanční podporu na kontrolu hranic. O rok později byla tato smlouva prodloužena a marocký parlament přijal ještě v tom samém roce zákon o vstupu a pobytu cizinců, který obsahoval i vytvoření zadržovacích táborů. Během roku 2003 také Maroko začalo organizovat první repatriace do Subsaharské Afriky. V roce 2004 byla vytvořena společná marocko-

²⁹ Programme MEDA Maroc, Official site of MEDA, www.meda-maroc.com (staženo 3. 2. 2011).

³⁰ Vídeňský plán z roku 2002, Official site of EU, http://europa.eu/legislation_summaries/other/133191b_fr.htm (staženo 3. 1. 2011).

španělská ostraha marockých hranic. Následoval vznik několika neoficiálních táborů pro migranty, jejichž podmínky se staly předmětem kritiky řady mezinárodních neziskových organizací.³²

Tyto kroky již signalizují plné zapojení tranzitní země do evropské politiky externalizace migračních proudů. Maroko se tak stalo součástí evropského systému nárazníkových států, ve kterém plní významnou roli při omezování imigrace ze Subsaharské Afriky.

2. Roky migrace 2005 a 2006

Druhá kapitola práce mapuje klíčové události tzv. roků migrace 2005 a 2006 na marocko-španělských hranicích. Tato část využívá kvantitativní metody k charakteristice zmiňovaných událostí. Její hlavní osutvoří série navazujících událostí, tedy medializovaná úmrtí migrantů u Ceuty a Mellily na podzim 2005, přesun migračních tras a politické kroky ze strany EU a Maroka včetně organizace konference v Rabatu v červenci 2006.

2.1. Události u Ceuty a Mellily

Pojem „události u Ceuty a Mellily“ označuje pokus několika set ilegálních migrantů překonat 28. a 29. září hranice do Evropy u španělských enkláv v Africe. Během tohoto incidentu došlo k řadě úmrtí a zranění, které zapříčinil ozbrojený zásah španělské a marocké pohraniční stráže.

³¹ Christina Boswell, „The External Dimension of EU Immigration and Asylum policy“ (London, Royal Institute of International Affairs, 2003): 619-628. www.jstor.org (staženo 3. 1. 2011).

³² CIMADE, Livre noir de Ceuta et Mellila (MIGEUROPE, 2006) <http://www.meltingpot.org/IMG/pdf/livre-noir-ceuta.pdf>, (staženo 5. 2. 2010).

Konkrétní údaje, zejména co se týče počtu obětí, se liší u jednotlivých zdrojů. Autorka publikace *Aux nouvelles frontieres de l'Europe* Anaik Pian, která působila v severozápadní Africe právě na podzim roku 2005, uvádí, že celkově došlo k úmrtí sedmnácti migrantů.³³ *Le monde diplomatique*³⁴ z 5. října 2005 uvádí, že k prvním úmrtím a mnohonásobným zraněním došlo v noci, když se skupina asi pěti set Afričanů různých národností pokoušela překonat bariéry u Ceuty a byla zastavena střelbou španělské Guardia Civile a marocké bezpečnostní jednotky. Další migranti pak přišli o život při pokusu o překonání bariér u Mellily. Marocká policie pak deportovala osm set až tisíc osob na území Sahary a během této deportace došlo ještě k dalším úmrtím způsobených dehydratací, vyčerpáním atd.

Na podzim 2005 se zpráva o zásahu hraniční stráže u Ceuty a Mellily objevila v řadě světových médií, a to včetně časopisu *Le Monde*,³⁵ *El Watan*,³⁶ *Currier Internatial*,³⁷ *El País*,³⁸ *New York Times*³⁹ atd. Podle každoroční publikace Institutu pro severní Afriku v Aix en Provence "Rok Maghrebu" se stala noc z 28. na 29. nejvíce medializovanou událostí v souvislosti s ilegální migrací do Evropy za posledních deset let.⁴⁰

Jerome Valluy označuje tento zájem světových médií za přehnaný⁴¹ vzhledem k tomu, že se nejedná o ojedinělou událost. K násilným zásahům pohraniční stráže

³³ Anaik Pian, *Aux nouvelles frontieres de l'Europe* (Paris: La Dispute, Paris, 2009). 74.

³⁴ Ceuta et Mellila, *Le monde diplomatique*, 10. 5. 2005 <http://www.monde-diplomatique.fr/carnet/2005-10-05-Ceuta-et-Mellila-la-forteresse> (staženo 3. 4. 2010).

³⁵ Les enclaves de Ceuta et Mellila, *Le Monde*, 10. 6. 2005 http://www.lemonde.fr/europe/infographie/2005/10/06/les-enclaves-de-ceuta-et-melilla_696221_3214.html (staženo 3. 4. 2010).

³⁶ Affaires Ceuta et Mellila, *El Watan*, 24. 10. 2005, <http://www.elwatan.com/Affaire-Ceuta-et-Melilla>, (staženo 4. 5. 2010).

³⁷ La ligne Maginot de la citadelle Europe, *Courrier International*, 13. 10. 2005.

³⁸ Testimonios de migrantes: violencias y deportaciones, *El País*, 13. 10. 2005.

³⁹ Spain's African enclaves are migrants portals to Europe, *New York Times*, 5. 10. 2005, <http://www.nytimes.com/2005/11/05/international/africa/05morocco.html> (staženo 4. 5. 2010).

⁴⁰ Jerome Olympe et al., eds., *L'annuaire de l'Afrique du Nord* (Aix en Provence: Institut d'études Nord Africaines, 2006, 323s.

⁴¹ Jerome Valluy, „Rejet des exilés“, 32 s.

docházelo u průlivu Gibraltaru za poslední desetiletí téměř pravidelně.⁴² V případě září 2005 se ale jedná o jeden z prvních pokusů o ilegální přechod do Schengenského prostoru v podobně masivním rozsahu. Události u Ceuty a Mellily tak soustředily pozornost veřejnosti na otázku ilegální migrace. Zároveň také došlo k významnému přesunu migračních tras kvůli následným politickým krokům. Význam 28. a 29. září 2005 tedy spočívá zejména v reakcích, které tyto události podnítily, ať už byly svým rozsahem výjimečné či nikoliv.

2.2. Přesun migračních tras

Současně s řadou politických iniciativ probíhaly bezprostředně po událostech u Ceuty a Mellily významné změny tras ilegálních migrantů. Už během prvních měsíců nadcházející migrační sezony nahradila původně nejčastěji využívanou „Severní cestu“⁴³ mnohem nebezpečnější „cesta přes Kanárské ostrovy“.⁴⁴ Tato změna probíhala v době zásadních politických kroků ze strany EU i Maroka.

Severní cesta vede přes úžinu Gibraltar nebo přes španělské enklávy Ceutu a Mellilu. Většina migrantů, kteří se snaží využít této trasy, musí přejít pěšky nebo přejet v nákladním voze přes Mali nebo Alžírsko, kde je hlavním shromaždištěm Oujda na hranicích Maroka a Alžírsko. Při migraci Severní cestou je nutné využít při překračování

⁴²Tyto případy jsou podrobně dokumentovány na stránkách organizací Fortress Europe a APDH. Údaje na těchto stránkách vychází ze zpráv španělské civilní gardy Guardia Civile, z terénního výzkumu a jsou doplněny zprávami ze světových médií. Official Site of Fortress Europe, fortresseurope.blogspot.com (staženo 5. 5. 2010). Official Site of APDH, www.apdh-ci.org, (staženo 5. 5. 2010).

⁴³„Chemin du Nord“ ve francouzštině. Výraz užívaný frankofonními migranty ze severozápadní Afriky viz. Tremoliere, *Regional Challenges of West African Migration* (Paris: OECD, 2009), 32 s.

⁴⁴„Chemin des Canaries.“ Taktéž.

Sahary převaděčů organizovaných v mafiánských skupinách.^{45 46} Anaik Pian označuje za další velkou hrozbu Severní cesty “legislativní vakuum“, které existuje na území Sahary na hranicích mezi Alžírskem a Marokem.⁴⁷

V roce 2002, kdy španělská vláda uvedla do provozu první opatření na omezení ilegální imigrace z Maroka, došlo k prvnímu a až donedávna jedinému excesivnímu výkyvu v počtu migrantů. Asi dvacet tisíc migrantů se rozhodlo emigrovat během migrační sezóny 2002, kdy byl poprvé uveden do provozu španělský vnější pozorovací systém SIVE. Toto opatření totiž vyvolalo paniku mezi migranty a rozšířilo pověsti o tom, že se jedná o první krok před úplným uzavřením hranic.

Při pokusech o ilegální přechod do Evropy cestou přes Kanárské ostrovy byly pak až do změny migračních tras v letech 2005 a 2006 nejčastější destinací ostrovy Fuerteventura a Gran Canaria. Přitom Fuerteventura je při výjezdu z nejbližšího města Tarfaya vzdálená pouze 100 km plavby od marocké pevniny, tedy přibližně den cesty v rybářských pramicích *cayucos*. Vzhledem k obtížným podmínkám plavby je každý den navíc velmi riskantní záležitostí. I v tomto případě existuje několik shromaždišť, a to např. v městech Gao a

⁴⁵ „Migrant protection“, Report for International Labour Organization (2002),

http://www.ilo.org/public/english/protection/migrant/info/imp_list.htm, (staženo 4. 1. 2009).

⁴⁶ Většina migrantů navíc pochází ze Subsaharské Afriky, tedy z převážně tropických oblastí, a nejsou navyklí pouštním podmínkám. Často už na africké pevnině jsou donuceni spoléhat na mafii a přijmout téměř jakoukoliv cenu za přechod Sahary. MIGEUEUROPE, „Le livre noire de Ceuta et Mellila“, 82 s.

⁴⁷ Pokud jsou ilegální migranti zastaveni při přechodu španělskými civilními gardami, jsou odvezeni v dodávkách do Maroka. Z Maroka jsou převezeni marockou policií na hranice Alžírsko, právě na zmiňované území. Jsou pak nuceni absolvovat přinejmenším desetidenní pochod k alžírským hranicím, přitom se ale musí ukrývat marockým a alžírským jednotkám. Pokud se jim podaří dojít do Alžírsko, můžou být ještě zadrženi při přechodu hranic alžírskou pohraniční stráží a odvezeni do pouště. Pak jsou nuceni znovu pochodovat až k hranicím Maroka. Právě při těchto přechodech dochází k řadě úmrtí. Imigranti jsou nejen nuceni skrývat se před hraničními jednotkami obou států, ale zároveň musí i najít způsob jak si v poušti najít vodu a potraviny. Pian, „Aux nouvelles frontieres de l'Europe“, 182s.

Ségou v Mali,⁴⁸ které slouží k upevnění důležité sociální sítě mezi migranty, kteří si vyměňují zkušenosti, kontakty a strategie. Zapojení do této sociální sítě zvyšuje pravděpodobnost úspěchu. Současně tu ale dochází k prvnímu kontaktu s organizovanými skupinami, které se pašováním migrantů živí. Kromě působení těchto skupin komplikují přechod cestou přes Kanárské ostrovy i nebezpečné podmínky plavby a námořní hlídky. Cena pro převaděče z řad zmíněných ilegálních organizovaných skupin na Severní cestě, tedy asi 400 EUR, patří k nejnižším, které může ilegální imigrant zaplatit za cestu do Evropy.⁴⁹ Na cestě přes Kanárské ostrovy může být částka za doprovod při pokusu o ilegální přechod hranic do EU až čtyřikrát vyšší.⁵⁰

Z ankety Mehdiho Lahloua a výzkumného projektu Mohameda Oudada vyplývá, že velká část ilegálních imigrantů zůstává v Maroku a odsouvá pokus o překročení hranic až do doby, než naspoří, případně po neúspěchu zkouší znovu emigrovat.⁵¹ Návrat do vlasti je v mnohých kulturách považován za ponížení.⁵² Evropské břehy, pokud jich dosáhnou, tak pro mnohé z nich představují cíl několikaletého úsilí. Pro velkou část migrantů je Maroko původně pouze tranzitní zemí, ve které se ale nakonec rozhodnou nebo jsou donuceni zůstat natrvalo. Ti, kteří se usazují v Maroku a v přechodu hranic jim brání restriktivní evropská vízová politika, označuje Mehdi Alioua⁵³ jako „transmigranty“. Často se sdružují do

⁴⁸ Cena za převod patří k nejnižším, které může ilegální imigrant zaplatit za cestu do Evropy. Např. v porovnání s některými asijskými zeměmi Např. Fiona B. Adamson, „Crossing Borders“, International Migration and National Security 6, č.2, <http://web.ebscohost.com> (staženo 31. 10. 2009).

⁴⁹ Např. v porovnání s některými asijskými zeměmi viz. B. Adamson, Fiona, Crossing Borders, International Migration and National Security, k dispozici na Jstore <http://web.ebscohost.com>, poslední přístup 31. 10. 2009.

⁵⁰ „Les Européens veulent contrôler les flux migratoires“, Le Figaro, 11. 7. 2006. Cena je udána v přepočtu na CFA – 200 až 400 tisíc.

⁵¹ Mohamed Oudada, Nouvelle étape pour l'immigration, kapitola v knize Le Maghreb a l'épreuve des migrations Subsaharienne, Ali Bansaad (Aix en Provence: l'Université de Provence, 2008), 169.

⁵² . Pian, „Aux nouvelles frontières de l'Europe“, 65.

⁵³ Mehdi Alioua, Construction Juridique et discours politique sur les transmigrants, kapitola v knize Le Maghreb a l'épreuve des migrations Subsaharienne, Ali Bansaad (Aix en Provence: l'Université de Provence, 2008), 279 s.

skupin a společně se dožadují uznání základních práv u marocké vlády.⁵⁴ Na jejich požadavky ale marocká vláda nereaguje, protože odporují oficiální migrační politice. Protože nejsou registrovaní v Maroku, jejich počet lze odhadnout jen řádově, a to na tisíce. Během migrační sezóny 2006 došlo na trase z Maroka do Španělska k výrazným změnám, které podrobně mapuje španělský deník El País. Migrační sezóna začala v roce 2006 se vši intenzitou už na počátku března. Za pouhé dva dny od 2. do 4. března⁵⁵ tak například dorazilo na území Španělska v Africe 478 obyvatel subsaharské Afriky za účelem ilegálně imigrovat do Evropy. Tento počet představoval té doby i historické maximum v počtu migrantů během dvou dnů. Období od 13. do 15. března, kdy dorazilo do Španělska 912 migrantů, z toho 736 na Kanárské ostrovy, označil El País doslova za období „nové laviny“.⁵⁶

Andaluská nezisková organizace *Asociacion por los derechos humanos (APDH)* provedla srovnávací analýzu obsahující dostupné údaje o počtech ilegálních imigrantů z Maroka od roku 1993.⁵⁷ Podle tohoto výzkumu tedy v minulosti výrazně převažovala mezi migranty volba Severní cesty, a to až do roku 2002, kdy byl poprvé instalován pozorovací systém SIVE (*System de vigilance extérieure*). Od roku 2003 do roku 2005 ale zůstal poměr mezi Severní cestou a cestou přes Kanárské ostrovy vyrovnaný, s mírnou převahou

⁵⁴Např. organizace Centre d'Entraide Internationale, která vznikla po útocích na imigranty v roce 2005. Název je někdy uváděn jako CEI, Associations des Subsahariens de la lutte pour l'intégration (Asociace Afričanů pro boj za integraci). Asociace byla založena ve dvou místostech, kterou si pronajali od marocké rodiny dva neúspěšní migranti z Konga. Postupně byla vytvořena struktura organizace, přičemž prvotním kritériem byla pouze znalost francouzštiny. Podle Pian získala organizace legitimitu především úzkou spoluprací s marockými studenty, kteří byli šokováni smrtí 11 migrantů u Ceuty a Mellily. Později začali vyjednávat s nevládními organizacemi a dnes významně spolupracují např. s Lékaři bez hranic. Nedávno začali poskytovat stipendia v Evropě. Jméno zakladatele se autorce nepodařilo zjistit. Další informace jsou k dispozici většinou z druhotných zdrojů na internetu např. The Official Site of Etudiant Congolais, http://www.starducongo.com/etudiantcongolais/CEI-Maroc-Payement-de-la-bourse-au-titre-de-la-nouvelle-annee-academique-2009-2010_a161.html (staženo 5. 5. 2010).

⁵⁵ „Nueva avalancha“, El País, 4. 3. 2006.

⁵⁶ „Nuvela oleada masiva“, El País, 15. 3. 2006.

⁵⁷ Mehdi Lahlou, Report for 2006, Official Site of APDH Lahlou, www.apdh.org (staženo 5. 5. 2010). Statistika zahrnují ale pouze údaje o migračních jednotkách Guardia civile.

prvně jmenované. V období po událostech u Ceuty a Mellily došlo k radikálnímu zlomu. Za rok 2006 bylo zjištěno 38 082 Afričanů pokoušejících se ilegálně přejít hranice do EU skrz Španělsko, což je asi čtyřnásobek počtu migrantů za předchozí migrační sezónu 2004. Většina z nich se pokoušela emigrovat v prvních devíti měsících migrační sezóny, tedy v době, kdy docházelo k zásadním změnám migrační politiky jak ze strany EU, tak i řady afrických států.

Kromě navýšení počtu migrantů dochází i ke změně poměru mezi volbou Severní cesty a cesty přes Kanárské ostrovy. V roce 2006 si podle APDHA cestu přes Kanárské ostrovy zvolilo 81,68 procent migrantů. Tento zvrát je natolik markantní, že El País, který o ilegální migraci do Evropy informoval velmi podrobně od podzimu 2005, začal od června uvádět údaje pouze o cestě přes Kanárské ostrovy, protože počet migrantů přes Gibraltar byl téměř zanedbatelný.⁵⁸ Stejně jako v případě Severní cesty ale migranti vyplouvali v první polovině roku 2006 z Maroka. Se zavedením hlídacích patrol u marockých břehů a dále se místo vyplutí přesouvalo víc a víc na jih.

Podle deníku El País dorazilo jen za devět měsíců hlavní migrační sezóny během roku 2006 na Kanárské ostrovy dvaapůlkrát více migrantů než v roce 2002.⁵⁹ V květnu, červnu a červenci, tedy v době příprav a průběhu konference v Rabatu, se počet příchozích migrantů relativně ustálil. Na konci července ale došlo k masivnímu vylodování obyvatel subsaharské Afriky na Kanárských ostrovech. Během dvou následujících měsíců se vylodilo na Kanárských ostrovech přibližně 12 000 Afričanů za účelem emigrovat do Evropy. Z odhadovaných 52 tisíc ilegálních migrantů pak bylo 30 tisíc deportováno zpět do Afriky. Zbytku se pravděpodobně podařilo ilegálně emigrovat do Schengenského prostoru.

⁵⁸Např. „Al menos 300 inmigrantes sin papeles llegan a las costas canarias“, El País, 28. 8. 2006.

⁵⁹ „La Crisis de los Cayucos desborda al Gobierno“, El País, 6. 9.2006.

2.3. *Bezprostřední reakce států na „události u Ceuty a Mellily“*

Politické a operativní zásahy po událostech 28. a 29. září probíhaly nejprve na úrovni jednotlivých států, z nichž logicky nejvíce Španělska a Maroka.⁶⁰ Ještě na podzim 2005 uvedla španělská vláda do provozu opatření zabráňující ilegálnímu přechodu hranic u Ceuty a Mellily. Jedná se o posílení pozorovacího systému SIVE⁶¹ a výstavbu zdí s ostnatým drátem o výšce šest a devět metrů. Ty doplňovaly dvě již instalované obranné bariéry a byly střeženy posílenou bezpečnostní jednotkou.⁶² Marocká vláda pak požádala EU o urychlené vyplacení finanční podpory, která jí byla přislíbena už v roce 2001 v rámci programu PIN.⁶³ Jednalo se o čtyřicet milionů eur, které měly být investovány přímo na omezení ilegální imigrace do Evropy. Maroko pak posílilo policejní hlídky, a to i na hranicích s Mauretánií a Alžírskem a ve vnitrozemí. Dalším krokem bylo posílení kontrol v tradičních shromaždištích ilegálních migrantů a jejich násilné rozptylování do pouštních oblastí jednotkami královské armády.

Maroko a Španělsko již dříve spolupracovaly na omezení ilegální imigrace do Evropy. Tato problematika se ale společně se spornými nároky na rybolov v Atlantickém oceánu stala častou příčinou napětí mezi oběma státy. Během let migrace 2005 a 2006 ale došlo k relativnímu zlepšení zahraničněpolitických i diplomatických vztahů. Na návrh EU

⁵⁹ „La Crisis de los Cayucos desborda al Gobierno“, El País, Madrid, 6. 9. 2006, 4 s.

⁶⁰ Dále pak např. mezi Itálií a Tuniskem a mezi Alžírskem a Maltou.

⁶¹ „Système de vigilance extérieure“, vnější pozorovací systém. Dnes je financován zdroji EU.

⁶² Tzv. matadors. Viz. „Atlas sanctuaire“, Le Monde diplomatique <http://www.monde-diplomatique.fr/cartes/atlas-sanctuaire> (staženo 31. 10. 2009).

⁶³ Program Indicatif national. Oficiálně byl schválen evropskou komisí už v roce 2001. Pro konkrétní obsah programu k dispozici např. „Program Indicatif National“, Official Site of the European Commission, (6. 4. 2004) http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication1009_fr.pdf (staženo 5. 4. 2010).

totiž došlo k zintenzivnění jednání s tranzitními zeměmi.⁶⁴ Mehdi Lahlou vysvětluje zlepšení vztahů zvýšeným politickým tlakem, a to i prostřednictvím větší finanční podpory ve formě rozvojové pomoci.⁶⁵

2.4. Konference v Rabatu

Ze společné španělsko-marocké iniciativy pak byla na červenec 2006 svolána do Rabatu mezivládní konference afrických a evropských států na téma migrace a rozvoj, která přivedla k jednacímu stolu země představující nejčastější destinace, výchozí i tranzitní bod ilegálních imigrantů. Zúčastnili se představitelé dvaceti sedmi afrických států, včetně téměř všech zemí Maghrebu a třiceti jedna evropských států, tedy všichni tehdejší členové EU a Bulharsko, Norsko, Švýcarsko, Rumunsko a Island. Největší zastoupení měla Francie, Španělsko, Maroko, Senegal a Mauretánie. Kromě toho se zúčastnilo i Mexiko, Turecko a Ukrajina.⁶⁶ ⁶⁷ Alžírsko odmítlo účast, protože se podle oficiálního vyjádření alžírského prezidenta jednalo o nerovné jednání a účast by měla význam pouze v případě, že by se jednalo o konferenci na úrovni dvou unií – Africké a Evropské, ne na úrovni států a EU.⁶⁸

Organizaci této konference předcházela řada přípravných jednání, během kterých se setkávali především zástupci Maroka, Španělska a Francie. Na předjednávací konferenci v Dakaru sestavila tříčlenná komise konkrétní cíle společné iniciativy. Jednalo se v první

⁶⁴ Carmelo Pérez Beltran, *Sociedad Civile* (Granada: Universidad de Granada, 2006) 370-402.

⁶⁵ Mehdi Lahlou, *Projet de cooperation sur les questions de la migration* (Bruxelles: Robert Schuman Centre, 2005), 1-3.

⁶⁶ Největší zastoupení měly státy Francie (43 reprezentantů), Španělsko (38), Maroko, Senegal a Mauritanie. „Conference de Rabat“, Official Site of the Moroccan Government, <http://www.maec.gov.ma/migration/En/conference.htm> (staženo 31. 10. 2009).

⁶⁷ Většina států vysílala jako zástupce ministry a jejich poradce. Jednalo se oficiálně o konferenci jednotlivých ministerstev „inter-ministériel“. Česká republika vysílala jako jediná ze zúčastněných zemí pouze zástupce ministra.

⁶⁸ „Morocco hosts conference“, *Maghreb* www.maghreb.com (staženo 12. 12. 2009).

řadě o zlepšení komunikace s africkými státy, zejména co se týče uzavírání smluv o repatriaci.⁶⁹ Dále pak o označení migrační otázky za prioritu EU, což byl i příslib jakési modernizace evropské migrační politiky s ohledem na větší zapojení afrických států. Třetím bodem byl požadavek na zintenzivnění boje s mafii a ilegálním převaděčstvím. Čtvrtým bodem, zdůrazňovaným zejména marockou reprezentací, byl požadavek na řešení problémů spojených s politickou, sociální, ekonomickou a finanční nerovnováhou v subsaharské Africe, které byly chápány jako příčina ilegální imigrace.⁷⁰

Závěry konference v Rabatu pak konkretizovaly budoucí spolupráci mezi africkými a evropskými státy a ukázaly se jako klíčové pro marocko-evropskou spolupráci. Dopady konference v Rabatu jsou podrobněji analyzovány v další části práce v podkapitole 2.5. Závěry jednání se dají shrnout do několika okruhů.

Prvním z nich je posílení finančních, logistických, technických, materiálních a lidských zdrojů pro koordinaci migrační vlny. Toto opatření mělo poskytnout jakýsi „oddechový čas“ pro africké země, aby uvedly do chodu některá důležitá opatření.

Druhým okruhem je koordinace spolupráce mezi Evropou a Afrikou v oblasti soudnictví a trestního práva, policie a administrativy a výměny informací, což zahrnuje i sdílení databáze osob, které vnikly do EU ilegálně. Cílem těchto společných bodů je boj proti organizovanému zločinu.

⁶⁹ Tou dobou už existovala smlouva o repatriaci mezi Španělskem a Senegalem.

⁷⁰Plan Action“, Official Site of the French Government, http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/0plan_action.pdf a „Conference de Rabat“, <http://www.maec.gov.ma/migration/En/documentation.htm> (staženo 5 . 1. 2010).

Třetí skupina témat by se dala označit jako posílení kontroly na hranicích, které by ale respektovalo národní suverenitu. Africké státy totiž projevily obavy, že EU bude příliš zasahovat do vnitřních záležitostí státu. Každý stát má být především sám zodpovědný za síť a trasy ilegálních migrantů na svém území.

Čtvrtou oblastí byly závěry týkající se posílení spolupráce během návratu osob do jejich země původu. Deklarovaným cílem bylo pro EU podepsat dohodu o znovupřijetí s co největším počtem afrických států.⁷¹ Transport osob měl být organizovaný s větším ohledem na lidská práva.⁷²

Pátý okruh společných závěrů by se dal shrnout jako požadavek na vybudování struktur, které by potlačovaly a předcházely ilegální práci v EU. Právě práce, ve většině případů ilegální, je považována za jeden hlavních motivů k emigraci.

Druhá polovina konference byla věnována rozvojové pomoci. Ta měla sloužit k zlepšení socioekonomické situace v zemi původu, a tak i snížit motivaci k odchodu. Rozvojová pomoc ze strany EU projednávaná na konferenci v Rabatu byla podmíněna spoluprací s EU v oblasti migrace.⁷³

⁷¹ Některé byly už předtím podepsány na úrovni dvou států – např. dohoda mezi Španělskem a Senegalem.

⁷² Konkrétně má dodržovat článek 13 Dohody z Cotonou. Cotonou Convention“, „Official Site of the Cotonou Convention, <http://www.acpsec.org/fr/conventions/cotonou/accord1.htm> (staženo 2. 1. 2010).

⁷³ K dispozici na Official Site of Conference in Rabat 2006, <http://www.maec.gov.ma/migration/Fr/default.htm>, (staženo 5. 4. 2010).

2.5. Politika EU a Maroka po konferenci v Rabatu v druhé polovině roku 2006

Po ukončení konference se předmětem jednání EU stal španělský požadavek z července 2006 na tzv. politiku „sdílení břemene“. Jednání zástupců Španělska s EU pak probíhala po dobu více jak tří měsíců. V krátkodobé perspektivě se tento požadavek týkal především finanční podpory poskytované Evropskou unií marocké vládě na zajištění bezpečnosti hranic, poskytnutí technické a odborné pomoci při repatriaci imigrantů a při jejich identifikaci v řádově desítkách milionů euro. V dlouhodobější perspektivě se pak jednalo hlavně o vytvoření podmínek pro legální imigraci prostřednictvím studentských, pracovních a vědeckých výměnných programů. Tato část evropské politiky měla sloužit k postupnému zmírňování ekonomické a sociální nerovnováhy mezi kontinenty jako hlavního motivu k emigraci. Jedním z hlavních bodů jednání byla i finanční podpora marocké vládě formou rozvojové pomoci, která měla být podmíněna spoluprací s EU na ostraze vnějších hranic.

Reakce jednotlivých států na návrh politiky „sdílení břemene“ se výrazně lišily. Především vnitrozemské státy jako např. Rakousko nebo Německo odmítaly účast na navrhované politice. Naopak státy, kterých se problém migrace přímo dotýkal, urgovaly větší zapojení všech členských států EU. Hlavními propagátory politiky „sdílení břemene“ bylo Španělsko, Itálie a Malta. Během projednávání tohoto návrhu došlo k výraznému narušení jednoty, se kterou státy vystupovaly během konference v Rabatu.⁷⁴

⁷⁴ S požadavky na sdílení zodpovědnosti mezi státy EU vystupovalo nejen Španělsko, ale i např. Malta a Itálie, která za rok 2006 přijala 11 000 migrantů. Španělsko přesto hrálo v jednáních zásadní úlohu jako země, která se potýkala s největším množstvím ilegálních přistěhovalců.

Krátkodobé perspektivě navrhované politiky odpovídá například pověření agentury Frontex Evropskou komisí, aby instalovala pozorovací systém při pobřeží Kanárských ostrovů, Senegalu, Mauretánie a Kapverd. Podobná iniciativa při pobřeží dalších afrických států měla následovat v nejbližších měsících. Podporu této akci vyjádřilo osm členských států EU, které se zároveň zavázaly k poskytnutí pozorovacích lodí. Akce byla vyhlášena už 11. srpna, tedy jen velmi krátce po konferenci v Rabatu. Při zahajovací ceremonii prohlásil španělský ministr vnitra, že finanční prostředky na provoz budu k dispozici během několika dnů. Frontex uvolnil na tuto operaci 3,2 milionů euro. Nakonec se zúčastnily pouze čtyři státy, a to Itálie, Španělsko, Portugalsko a Finsko. Celkově ale došlo k mobilizaci pouhých 65 mužů, kteří tvořili posádku jedné lodi. Na začátku září 2006 už zbyla u marockého pobřeží pouze jedna portugalská loď působící pod vedením agentury Frontex. Řada států sice slíbila podporu, ale ve skutečnosti se neúčastnila. Tato akce tedy ztroskotala na neochotě členských států zapojit se aktivně do politiky „sdílení břemene“.⁷⁵

Dlouhodobé perspektivě politiky „sdílení břemene“ odpovídá řada iniciativ na zlepšení spolupráce mezi zeměmi původu, tranzitními zeměmi a nejčastějšími destinacemi ilegálních imigrantů. Madrid už v květnu 2006 navrhl takzvaný „Plán Afrika“. Ten se měl týkat Senegalu, Gambie a Kapverdských ostrovů, tedy nejčastějších zemí původu imigrantů. „Plán Afrika“ měl podpořit antiimigrační politiku zmiňovaných států. Vládám těchto států měla být poskytnuta finanční částka, která by stimulovala sociální a ekonomické reformy. V případě většiny jmenovaných, relativně s výjimkou Senegalu, se ale jedná o diktátorské režimy, pro které je charakteristická nerovnoměrnost příjmů a velká míra korupce. Finanční podpora by tedy mohla skončit pouze v rukou nejvyšších vrstev. Její poskytnutí by tedy přímo neovlivnilo migrační tendence většiny obyvatel. Tento plán

⁷⁵ Mehdi Alioua, *Les routes migratoire par le Senegal* (Paris: Sorbonne, 2008) 160 s.

rozvojové pomoci s celkovým rozpočtem 600 milionů euro byl tedy aplikován jen v omezené míře.

Hlavní překážkou při aplikaci politiky “sdílení břemene“ byly rozdílné zájmy jednotlivých států. Vnitrozemské státy měly výrazně menší zájem na společném řešení masivní migrační vlny z Afriky než státy, kterých se situace bezprostředně týkala. Dalším faktorem bylo překročení rozpočtu, který byl vyhrazen na řešení otázky migrace.⁷⁶

Na diplomatické úrovni se změnila především pozice Maroka, které pojmul konferenci v Rabatu jako dobrou politickou příležitost.⁷⁷ Maročtí představitelé prezentovali svoji zemi jako oběť geografické polohy, která je ochotna spolupracovat s EU na omezení ilegální imigrace do Evropy. Tuto pozici se jim podařilo na konferenci obhájit především díky klesajícímu počtu Maročanů pokoušejících se ilegálně překročit hranice. Tato změna migračních tendencí Maročanů proběhla v reakci na restriktivní politiku vlády.⁷⁸

Nejvíce viditelnou změnou, která přicházela postupně od podzimu 2005, bylo zintenzivnění společných akcí španělské Guardia Civile a marocké královské policie. Už během prosince 2005 byly “rozptýleny“ dva největší emigrantské tábory Gourgou a Bel Younes u Ceuty a Mellily. Později se zapojily i evropské jednotky pod vedením agentury FRONTEX, a to při hlídkách na moři.

⁷⁶ Mehdi Lahlou „Les migrations irregulieres entre le Maghreb et l’Union européenne“, (CARIM, 2005/2006)http://www.carim.org/Publications/CARIM-RR05_03_Lahlou.pdf, (staženo 5. 12. 2010).

⁷⁷ Diangitukwa Fweley, *Migrations internationales, codéveloppement et coopération décentralisée* (Paris: L’Harmattan, Paris, 2008). 106 s.

⁷⁸ Valluy, „Rejet des exilés“, 313-321s.

Nakloněnost evropské, a potažmo i španělské politice, přímo deklarovalo i marocké Ředitelství migrace a ostrahy hranic (*DMSF, Direction de la migration et de la surveillance des frontières*), oddělení ministerstva vnitra,⁷⁹ které bylo pověřeno bojem proti ilegální migraci. Během migračních let 2005 a 2006 se zástupci *DMSF* snažili vysvětlit svoji pozici veřejnosti a vystupovali v televizních a veřejných debatách. Změnou ve vnitřní politice bylo i zlepšení vztahů mezi zastoupením Vysokého komisariátu OSN pro uprchlíky. Ten dříve neměl žádné vazby na marockou vládu. Nově pak byly zavedeny konzultace ohledně harmonizace politik mezi Vysokým komisariátem OSN a vládou, a to zejména s ohledem na fakt, že problematika ekonomické migrace a poskytování azylu je v případě migrantů ze Subsaharské Afriky často propojena. Důvody k emigraci jsou totiž v africkém případě často navzájem propojené špatné politicko-ekonomické podmínky.

Konference v Rabatu byla zároveň příležitostí ke komunikaci ohledně tématu ilegální imigrace s nejčastějšími zeměmi původu ilegálních imigrantů. Maroko iniciovalo několik diplomatických návštěv v Demokratické republice Kongo, Mali, Nigeru, Nigérii, Senegal, a Gambii. Státy Mali a Niger pak během jednání s Marokem odsouhlasily účast na zvýšené kontrole na hranicích a dokonce samy později zorganizovaly několik razií ve shromaždištích ilegálních migrantů na svém území.⁸⁰ Díky této nově aktivní marocké diplomacii došlo i ke zlepšení vztahů Maroka s Alžírskem, které částečně přijalo zodpovědnost za příliv migrantů do Evropy. Několik stovek ilegálních imigrantů pak bylo zastaveno alžírskou armádou na hranici s Marokem a násilím přinuceno k návratu do země původu.⁸¹

⁷⁹ Direction de la migration et de la surveillance des frontieres.

⁸⁰ Valluy, „Rejet des exilés“, 313-321 s.

⁸¹ MIGEUROPE, „Le livre noir de Ceuta et Mellila“, 313-321 s.

3. Evropská migrační politika a “roky migrace 2005 a 2006“

Podle teorie Kritz a Zlotnik je cílem této části zjistit, jak migrační politika EU a zejména evropské partnerství s Marokem jako tranzitní zemí ovlivnilo během roků migrace vstup a výstup z Maroka. Následující analýza tedy ověřuje příčinnou souvislost mezi politickou interakcí mezi státy v popisovaném migračním systému a migrační vlnou v oblasti Kanárských ostrovů. Předmětem této analýzy jsou specifické rysy migrační krize z Maroka v průběhu let 2005 a 2006 ve vztahu k evropské politice. Závěrem kapitoly je pak shrnutí argumentů ukazujících na vnější politickou příčinu popisovaných změn.

3.1. Specifika migrační sezóny 2006

Možnost definitivního uzavření hranic, kterou naznačovala společná antimigrační politika Maroka a EU, vzbudila mezi migranty paniku, která i významně ovlivnila jejich chování. Zásadním specifickým rysem krize je tedy výjimečný rozsah migrační vlny, a to i v porovnání s ostatními významnými místy přechodu ilegálních migrantů do EU. Další specifika pak představuje množství příchozích v jednotlivých měsících a jejich konkrétní destinace na Kanárském souostroví.

Rok 2006 představuje historické maximum, co se týče počtu ilegálních imigrantů ze severozápadní Afriky. Le Figaro uvádí, že od ledna do října přešlo do Schengenského prostoru přes španělské hranice ilegálně 30 000 osob.⁸² Podobný, i když mnohem méně dramatický průběh, měla migrace přes Maroko v roce 2002, kdy byl poprvé instalován španělský pozorovací systém SIVE. Už během ohlášení instalace tohoto systému byl zaznamenán neobvyklý počet ilegálních migrantů na Kanárských ostrovech.

⁸² „Europeen veulent controler les flux migratoires“, Le Figaro, 28. 9. 2006.

Neméně důležitým místem přechodu do Evropy představuje pro ilegální migranty Turecko.⁸³ V případě migrační trasy přes Turecko do Řecka ale v posledních deseti letech k podobnému přesunu migračních tras nikdy nedošlo. Změnila se pouze národnostní struktura uprchlíků a došlo k mírnému nárůstu. Stejně tak konkrétní místa přechodu do Řecka se víceméně nemění.⁸⁴

Další významná trasa ilegálních migrantů vede přes Libyi nebo Tunisko na Maltu a Itálii. V roce 2006 tu došlo k excesivnímu nárůstu počtu imigrantů podobně jako v případě severozápadní části Afriky. Malta i Itálie požadovaly evropskou podporu pro zintenzivnění ostrahy hranic společně se Španělskem. Berlusconiho vláda ještě ten samý rok zpřísnila podmínky pro vstup do země. Migrační vlna v této oblasti ale nebyla zdaleka tak významná jako u hranic Maroka a Španělska. V Itálii se jednalo o 11 tisíc migrantů, na Maltě asi 3 tisíce, tedy asi dvojnásobek počtu za předchozí migrační sezónu.

Klíčovým parametrem umožňujícím interpretovat události migrační sezóny 2006 je počet imigrantů vyloďujících se na jednotlivých ostrovech Kanárského souostroví. Ten uvádí andaluská nezisková organizace APDH, a to včetně místa a měsíce vyloďení. Při zkoumání detailních statistik se ukazuje, že ostrovy, které v minulosti představovaly nejčastější destinace migrantů, se staly nejméně navštěvovanými a naopak.⁸⁵

⁸³ Interview avec Franco Frattini, Le Figaro. 26. 9. 2006.

⁸⁴ Bahar Kimyongur, „Turquie, terre de diaspora et d'exil, histoire de migration politique en Turquie“ (Paris: Sorbonne, 2008). Francois Rolland, „Les migrants turcs“ (Pessac : Maison des science de l'homme d'Aquitaine, 2006). Tato otázka zazněla při konferenci na téma přijetí Turecka do EU 23. 3. 2010 na Science Po Bordeaux, odpovídal prof. Bertrand.

⁸⁵ Počty migrantů zadržovaných na jednotlivých ostrovech v porovnání s předchozí migrační sezonou. Ročenka APDH, k dispozici na www.apdh.org, poslední přístup 4. 12. 2010. Uvedené statistiky byly použity v pracích Mehdiho Lahloua a zhruba odpovídají i údajům v člancích v El Pais.

Fuerteventura,⁸⁶ tedy ostrov nejbližší k africké pevnině, vzdálený pouze sto kilometrů od marockého města Tarfaya, byl ještě v roce 2005 zdaleka nejčastější destinací ilegálních migrantů. V následující migrační sezóně bylo sice zaznamenáno o sedmnáct zadržených migrantů méně, relativně se ale jedná o významnou změnu. Zatímco 2250 ilegálních migrantů vylodujících se na ostrově Fuerteventura představovalo v roce 2005 zhruba padesát procent z celkově příchozích na Kanárské ostrovy. V roce 2006 to bylo už jen sedm procent z celkového množství zaznamenaných migrantů. Dochází tedy k prudkému relativnímu poklesu. Fuerteventura, který byl ještě v roce 2005 zdaleka nejvíce preferovanou destinací byl o rok později skoro nejméně častou volbou, a to hned po ostrově El Hirero, na kterém nebyl v roce 2005 kvůli jeho špatné dostupnosti zaznamenán žádný ilegální imigrant.

Zmíněná vzdálenost sto kilometrů představuje zhruba den plavby v rybářských pramicích *cayucos*, zdaleka tedy nejkratší a nejbezpečnější trasu. Podle Lahloua to byly dříve pouze náhodné chyby v navigaci nebo nepřízeň počasí, které byly příčinou vylodování na ostatních ostrovech.⁸⁷

Naopak ostrov Tenerife, vzdálený více jak tři sta kilometrů od Maroka, který představoval v minulosti z hlediska počtu vylodujících se migrantů téměř zanedbatelné množství, se dostal na pomyslném žebříčku výrazně dopředu. V roce 2006 se na Tenerife vylodilo víc jak sedmnáct tisíc Afričanů za účelem imigrovat do Evropy. Tento počet představuje více jak padesát pět procent z celkového množství. Oproti roku 2005 se tak jejich počet zdvacetisedminásobil. Podobný nárůst zaznamenal i malý ostrov La Gomera vzdálený dvě stě padesát kilometrů od Maroka. Na ten se v migrační sezóně 2006 vylodilo

⁸⁶ Viz. Příloha č.1. této práce.

⁸⁷ Mehdi Alioua, *Les routes migratoire par le Senegal* (Paris: Sorbonne,2008). 137 s.

zhruba třicet procent migrantů.

Tato změna destinace byla pravděpodobně ovlivněna zejména umístěním španělského a evropského pozorovacího systému a s ním související změnou místa výjezdu. Tuto novou trasu popisuje podrobně ve své práci Lahlou a shoduje se tak i s Mehdim Aliou⁸⁸, který se podrobně zabýval migrací ze Senegalu. Zatímco až do roku 2005⁸⁹ vyjížděli téměř všichni imigranti z Maroka, v roce 2006 se situace mění. Většina migrantů se začala vylodovat z tak vzdálených států jako je např. Senegal nebo v několika případech i z Mauretánie. Stejně tak Západní Sahara se nově stala významným shromaždištěm i místem výjezdu ilegálních imigrantů. V případě nalodění v Západní Saharě ale musí migranti absolvovat den až dva dny plavby navíc.⁹⁰

Zásadním faktorem ovlivňujícím trasu ilegálních migrantů tedy bylo umístění patrol a pozorovacích stanic bezprostředně po podzimních událostech u Ceuty a Mellily španělskou vládou a během léta pak v rámci akce evropské agentury FRONTEX. Jedná se o operace Nautilus, Hera I a II, které zajišťovaly posílení operační základny v místech nejčastějších pokusů o ilegální přechod do EU u hranic se Španělskem.⁹¹ Ze strany EU se jednalo především o kompromisní krok reagující na opakované naléhání Madridu na podporu politiky „sdílení břemene“ a tento termín je i označen za jeden z důvodů k instalaci

⁸⁸ Mehdi Alioua, *Les routes migratoire par le Senegal* (Paris: Sorbonne, 2008). 137-167 s.

⁸⁹ Autorka má k dispozici pouze statistiky od roku 1993.

⁹⁰ Řada privilegií ze strany marocké vlády umožňuje obyvatelům Subsaharské Afriky připravujícím se na přejezd do Evropy žít relativně důstojnější život než v samotném Maroku. Jedná se např. o přiděly jídla zadarmo, velmi nízké ceny základních potřeb atd. Podle Ouada podmínky v Západní Saharě umožňují přistěhovalcům přivážet s sebou i svoje rodiny a zboží, se kterým pak obchodují. Podle Ouada se právě tato skupina stala základem obchodu v Západní Saharě. Mohamed Oudada, *Nouvelle etape pour l'immigration*: kapitola v knize *Le Maghreb a l'épreuve des migration Subsaharienne*, Ali Bansaad (Aix en Provence: l'Université de Provence, 2008), 160-179 s.

⁹¹ Na tuto akci vyhradila agentura FRONTEX 3,2 milionů euro. Celkově bylo mobilizováno 9300 lidí, a to i na apel vlády Kanárských ostrovů, která požádala EU o pomoc v souvislosti se zvýšeným počtem obětí od začátku roku. „Home Affaires: FRONTEX 2006“, Official Site of the European Commission, http://ec.europa.eu/justice_home/news/intro/news_0806_en.htm (staženo 3. 4. 2010).

tzv. námořních stanic, tedy pozorovacích hlídek na moři. Dalším důvodem je podle oficiální zprávy EU i nedostatečná spolupráce s tranzitními státy Maghrebu, která musí být dočasně nahrazena zvýšenou ostrahou v oblasti jižních hranic EU a posílením operační základny. Zmiňovaná zpráva EU zdůrazňuje nutnost vnímání této operace v širším kontextu, tedy v kontextu budoucího prohlubování spolupráce se severoafrickými státy za účelem zamezení ilegální imigraci.⁹²

Právě v tomto kontextu byla několikrát zdůrazněna klíčová role agentury Frontex a rovnoměrné zapojení evropských států při konkrétních akcích na základnách v mezinárodních vodách.⁹³ Přesto hlavní iniciativu při kontrole jižních hranic vyvinula španělská Guardia Civil. Hned po událostech u Ceuty a Mellily byly instalovány španělské strážní lodě na Severní cestě, v létě pak přibylo pět lodí a jedna helikoptéra u hranic s Mauretánií a jedna loď u hranic se Senegalem. V rámci této operace byla mobilizována jedna portugalská loď u Kapverd a italská loď a helikoptéra u hranic se Senegalem. V mezinárodních vodách u Senegalu působily i senegalské jednotky, což mělo simulovat zapojení africké strany do kontroly ilegální migrace. Právě participace Afričanů v této akci byla ohodnocena jako problematický prvek kapitánem Lobem, který operaci vedl. Africké hlídky totiž nezabraňovaly migrantům v přechodu, naopak jim překročení hranic mnohdy ulehčovaly.^{94 95}

⁹² „Reinforcing the Management of the Southern Maritime Borders“, Official Site of the EU <http://europa.eu> (staženo 4. 4. 2010).

⁹³ Viz. např. proslov Franca Frattiniho, komisaře pro spravedlnost, svobodu a bezpečnost na konferenci v Lisabonu 21. října 2006. „Franco Frattini, opening Cremony“, Official Site of the EU, <http://europa.eu> (staženo 4. 4. 2010).

⁹⁴ „Arrests and collective expulsions“, Amnesty International, <http://www.amnesty.org/en/library/asset> (staženo 4. 12. 2010).

⁹⁵ „Les pays africain acceptent de s'impliquer dans le controle des flux migratoires illegaux“, Le Monde, 12. 9. 2006.

Popisovaná změna místa výjezdu s sebou přinesla výrazné navýšení rizika při překonávání trasy mezi africkým a evropským územím. Podle vyjádření ředitele pobočky Červeného kříže na ostrově Tenerife se tak doba strávená v *cayucos* na moři prodloužila z jednoho dne až na jedenáct v případě vyloďování ze Senegalu a podmínky navigace se výrazně zhoršily. Nově nejkratší, tedy i potenciálně nejsnadnější trasou, se tak stala plavba ze Západní Sahary na ostrov Gran Canaria o délce zhruba pět set kilometrů. Přesto i na této trase byla zaznamenána řada úmrtí.⁹⁶

Hlavním důsledkem těchto přesunů tedy bylo navýšení počtu obětí, které byly zaznamenány při pokusu o imigraci u břehů Kanárských ostrovů. Podrobný popis situace byl uveřejněn v Mezinárodním magazínu Červeného kříže, který uvádí i konkrétní svědectví a vyjádření ředitele pobočky Červeného kříže na ostrově Fuerteventura.⁹⁷ Španělská pobočka Červeného kříže, podobně jako ta samá organizace v Mauretánii, odhadovaly podle nalezených těl počet obětí na dva až tři tisíce jenom za prvních pět měsíců roku 2006. Podobně byl počet obětí ohodnocen i ve světovém atlasu migrace Katherin de Wenden z roku 2009.⁹⁸ Španělský deník El País informoval mimo jiné o konkrétním případě potopení *cayuca* plujícího se ze Senegalu se sto padesáti migranty u břehů Mauretánie.

Při bližším zkoumání migrační vlny na Kanárských ostrovech se ukazuje, že během roků migrace 2006 a 2005 došlo dvakrát k přesunu migrační trasy. Nejprve v souvislosti s instalací španělských a marockých námořních hlídek na podzim 2005, kdy se migranti

⁹⁶ „Deadly Passage“ Official Site of the Red Cross: Magazine 2006, http://www.redcross.int/EN/mag/magazine2006_2/12-14.html (staženo 10. 4. 2010).

⁹⁷ „Deadly Passage“ Official Site of the Red Cross: Magazine 2006, http://www.redcross.int/EN/mag/magazine2006_2/12-14.html (staženo 10. 4. 2010).

⁹⁸ Konkrétně nad 3000. Catherin Withol de Wenden et al., eds., Atlas mondial des migrations (Sorbonne: Paris, 2009) 72 s.

kvůli blokaci Severní cesty přesunuli na cestu přes Kanárské ostrovy.⁹⁹ Druhý přesun pak proběhl v srpnu 2006 po konferenci v Rabatu, kdy byl ohlášen počátek společné evropské iniciativy na obranu jižních hranic. Akce agentury FRONTEX měla být odpovědí na masivní příliv imigrantů v předchozím měsíci. Těsně po vyhlášení 11. srpna ale ještě nebyl systém instalován. Plná mobilizace trvala následující dva týdny. Podle deníku El País se pak mezi 17. a 19. srpnem se na Kanárských ostrovech vylodilo 1 590 migrantů. Druhá polovina srpna a září 2006 pak představovaly vrchol migrační sezóny, co se týče počtu ilegálních migrantů.

Evropská politika v bezpečnostní i diplomatické oblasti tedy vyvolala paniku mezi migranty. Tato panika měla za následek dvojí přesun migračních tras do výrazně nebezpečnějších oblastí. Popisovaná změna migračních toků se tak stala hlavní příčinou úmrtí tisíců migrantů při pobřeží Kanárských ostrovů.

3.2. Vliv EU na průběh migrační krize

Vzhledem k tomu, že motiv k odchodu z vlasti se nemění, dosavadní restriktivní opatření EU měla za následek vznik paniky a znásobení pokusů o přechod do Evropy, při kterých pak často docházelo k úmrtím a k porušování základních lidských práv ze strany marockých i španělských bezpečnostních jednotek. Vlády tak ztrácejí důvěryhodnost při konfrontaci s vlastní občanskou společností a mezinárodní veřejností. Tak tomu bylo i v případě Maroka, které jeho vlastní občanská společnost často kritizovala za přílišnou podporu evropské politiky. Během let 2005 a 2006 vznikala řada neziskových organizací na podporu migrantů, do dění se angažovaly významné osobnosti veřejného života a na

univerzitách se pořádaly konference.¹⁰⁰ S vládami dílčích států došlo během migrační sezóny k oteplení vztahů a na konferenci v Rabatu dostalo Maroko příležitost vysvětlit svoji pozici africkým sousedům. V rámci Africké Unie je ale už delší dobu považováno za „kolaboranta“ EU.¹⁰¹ Vzhledem k tomu, že převody peněz a další remitence představují pro africké státy často mnohem důležitější příjem než evropská rozvojová pomoc,¹⁰² marocká spolupráce s EU na politice externalizace migračních toků podporuje vznik napětí se zeměmi původu ilegálních migrantů.

Dalším negativem těchto opatření je i jejich nákladnost. Finance vynaložené na ostrahu hranic, repatriace a administrativu spojenou s regulací ilegální imigrace převýšily během roků migrace 2005 a 2006 výrazně náklady, které jsou odhadovány na stejný počet migrantů, pokud by ilegálně vnikli do Schengenského prostoru.¹⁰³

Evropská politika v průběhu migrační krize dále zapříčinila přesun migračních tras. Tento princip popsal marocký ministr vnitra pro francouzské noviny *Le Monde*: „Když se dříve prasklé lahve ucpe v jednom místě, voda stejně vyteče jinudy.“¹⁰⁴ Pokud bylo cílem omezit migrantům vstup do Schengenského prostoru, tak se tato politika ukázala jako neúspěšná, a to za cenu mnohých obětí. I přes deklarativní prohlášení na konferenci v Rabatu se tak EU nepodařilo efektivně spolupracovat se státy Subsaharské Afriky v oblasti ilegální migrace a zapojení Senegalu do námořních operací mělo spíš symbolický

¹⁰⁰ Valluy, *Rejet des exilés*, 359 – 371 s.

¹⁰¹ Mahdi Lahlou, „Les migrations irregulieres entre le Maghreb et l'Union européenne“, (CARIM, 2005/2006) http://www.carim.org/Publications/CARIM-RR05_03_Lahlou.pdf, (staženo 5. 12. 2010).

¹⁰² Catherine Withol de Wenden, „Faut-il-ouvrir les frontieres?“, 87 - 100 s. Jenny Robinson, „Development and Displacement“ (Oxford: Oxford University Press, 2002). 68 - 71s.

¹⁰³ Jenny Robinson, „Development and Displacement“, 87-100 s.

¹⁰⁴ Mohamed Tahiri, Interview pro *Le Monde*, 8. 6. 2006.

charakter.¹⁰⁵ Ačkoliv tato akce měla omezit počet imigrantů, během letních měsíců, kdy tato operace probíhala, došlo naopak k jejich navýšení.¹⁰⁶

Důvodem tohoto neúspěchu je přetrvávající odlišnost zájmů zemí původu migrantů a přijímajícím politickým celkem v rámci migračního systému. Cílem popisovaných operací EU je zamezit ilegální imigraci. Evropská migrační politika se tedy částečně prolíná s politikou bezpečnostní, protože jejím primárním cílem je zajistit bezpečnost EU. Nebezpečí v tomto případě představuje vlna ilegálních imigrantů, která by mohla podnítit sociální a ekonomické problémy v Schengenském prostoru. Pro státy Subsaharské Afriky má ale migrace mnohá sociální a ekonomická pozitiva,¹⁰⁷ a tak nemají důvod omezovat vstup vlastních občanů do Evropy a podílet se tak na politice externalizace migračních toků nebo na evropské bezpečnostní politice.

Maroko se na rozdíl od států Černé Afriky do restriktivních opatření zapojilo stejně jako do evropské politiky externalizace migračních toků. Během let migrace 2005 a 2006 se tak plně projevilo v roli nárazníkového státu a v konečném důsledku pak kvůli zapojení do evropské migrační politiky přestalo fungovat jako hlavní tranzitní územím pro ilegální migranty ze subsaharské Afriky.

¹⁰⁵ „Les pays africain acceptent de s’impliquer dans le controle des flux migratoires illegaux “, Le Monde, 12. 9. 2006.

¹⁰⁶ Viz. kapitola 2 této práce, www.apdh.org, Dále pak APDH, L’annuaire de APDH, 2006.

¹⁰⁷ Tato pozitiva byla v tomto konkrétním migračním systému podrobně popsána v bakalářské práci Dominika Andrašková, „Migrace ze Subsaharské Afriky do Španělska na přelomu tisíciletí“ (bakalářská práce, Univerzita Karlova, 2008).

4. Zapojení Maroka do evropské migrační politiky

Těžištěm této kapitoly je analýza marocké participace v evropské migrační politice externalizace migračních toků a její dopady na ilegální migranty ze Subsaharské Afriky. Následující část práce vychází z rozšířeného pojetí migrační politiky v teorii Kritz a Zlotnik z roku 1992. Tato politika je tedy chápána nejen jako ostraha hranic, ale i jako součást politiky zahraniční, bezpečnostní, rozvojové a sociální. K zjednodušení složitých zahraničněpolitických a ekonomických vztahů mezi EU a tranzitním státem je pak následující analýza rozdělena do pěti okruhů. Práce tak využívá základní pětibodové charakteristiky politiky externalizace migračních toků formulované Mehdim Lahlouem obecně pro euro-afriké vztahy a aplikuje toto vymezení na vztah EU s tranzitním státem Maroko a konkrétní situaci roků migrace 2005 a 2006.¹⁰⁸

4.1. Omezení odchodů z Afriky

Prvním bodem charakterizujícím evropskou politiku externalizace migračních toků je podle profesora Lahloua kontrola a omezení odchodů z Afriky. Tento klíčový aspekt je nutné vnímat v jeho právní dimenzi, a to zejména na úrovni veřejného práva v Maroku. Zákon vydaný marockou vládou v roce 2003 zavádí sankce za delikt ilegální emigrace do Evropy a za pomoc ilegálním migrantům. Ten stanovuje trest odnětí svobody na tři roky nepodmíněně a pokutu až 500 000 dirhamů (asi 44 000 euro) za pomoc ilegálním imigrantům do EU.¹⁰⁹ Mehdi Alioua označuje toto ustanovení za výsledek nátlaku

¹⁰⁸ Mehdi Lahlou, *Pourquoi les Africains partent-ils?*, (Poitiers: Université de Poitiers, 2002). 87 s.

¹⁰⁹ „Law 02-03 from 11. 11. 2003“, Official Site of the Marocain Government, www.justice.gov.ma, poslední přístup 5. 4. 2010.

členských států na Maroko v souvislosti s migrační vlnou z roku 2002.¹¹⁰ Tento zákon je podle Alioua poměrně striktně aplikován v případě ilegální imigrace do EU. Jeho využití v praxi v případě pomoci ilegálním migrantům je podle tohoto autora relativně omezené.

Zodpovědnost za kriminalizaci ilegální imigrace do EU tak byla delegována na tranzitní stát Maroko. V Maroku tak dochází k první a asi nejvýznamnější „filtraci“ migrantů, která má za následek jejich stigmatizaci z hlediska trestního práva ještě před vstupem do EU. Tato stigmatizace následně vyústí v násilné zásahy bezpečnostních složek, jako byly např. události u Ceuty a Mellily, rozptylování přistěhovaleckých táborů atd. Dalším důsledkem je pak progresivní uzavřenost Maroka vůči migrantům, především ze Subsaharské Afriky. Tato uzavřenost pak podporuje vzrůstající napětí mezi Maročany a obyvateli Subsaharské Afriky. Tato situace se projevila především v druhé fázi migrační vlny popisované v druhé kapitole této práce.

4.2. Posílení kontrol na moři

Druhým a těsně souvisejícím bodem charakterizujícím politiku externalizace migračních proudů je posílení kontrol na moři. Během let 2005 a 2006 prováděla EU tuto kontrolu v rámci operací evropské agentury Frontex ve spolupráci se španělskými jednotkami Guardia Civile a státy Senegal a Maroko. Její součástí byla i obnova španělského pozorovacího systému SIVE a zdi u enkláv Ceuty a Mellily.

Španělský projekt SIVE, v doslovném překladu¹¹¹ vnější pozorovací systém,

¹¹⁰Mehdi Alioua, *African Migration* (Oxford: International Migration Institute) http://www.imi.ox.ac.uk/themes/african-migration/researcher-directory/mehdi-alioua?set_language=fr, (staženo 4. 12. 2010).

¹¹¹Ve španělštině, Sistema integrado de vigilancia exterior.

probíhá v mezivládní spolupráci s dalšími státy EU a jeho cílem deklarovaným španělskou vládou je zajistit regularizaci migračních proudů.¹¹² Jedná se o soustavu kamer a radarů, které upozorní bezpečnostní hlídky, aby zabránily vstupu ilegálního migranta do Schengenského prostoru. Zeď u Ceuty a Mellily o výšce šest až devět metrů s ostnatými dráty a střežená španělskými ozbrojenými jednotkami, která byla obnovena současně se znovuzavedením pozorovacího systému SIVE, se stala pro řadu světových médií symbolem „pevnosti Evropa“.¹¹³

Poslední dva popisované body jsou ukázkou přímého působení členských států pro zamezení vstupu migrantů do Schengenského prostoru. Staly se tak zřejmým důkazem postoje EU k ilegální migraci a podobně jako další operativní zásahy ze strany Maroka důvodem k výše popsané změně migračních tras.¹¹⁴

4.3. Využití rozvojové pomoci

Poskytování rozvojové pomoci Maroku je podmíněno účastí Rabatu na evropské politice externalizace migračních toků. Jedná se především o dlouhodobou spolupráci, jejímž cílem je odstranit motivaci emigrantů k přechodu do Evropy prostřednictvím pravidelných finančních stimulů poskytovaných vládě. Ta má uvést do praxe restriktivní antiimigrační legislativu a dlouhodobě zajistit ostrahu hranic. Jednorázová rozvojová

¹¹² Official Site of Guardia Civile, <http://www.guardiacivil.org/prensa/actividades/sive03/index.jsp> (staženo 5. 4. 2010).

¹¹³ Vyjádření komisaře Franca Frattiniho, které našlo ohlas ve světových médiích. Např. Franco Frattini: Fortress Europe, Interview pro BBC (2005) http://news.bbc.co.uk/2/hi/in_pictures/4287330.stm (staženo 5. 4. 2010). Další články k tomuto tématu na Official Site of Fortress Europe <http://fortresseurope.blogspot.com/2006/01/revue-de-presse.html> (staženo 6. 4. 2010).

¹¹⁴ EchoGeo poskytuje detailní informace týkající se systému SIVE a obranné zdi u Ceuty a Mellily. Echo Geo, <http://echogeo.revues.org/index1488.html> (staženo 6. 4. 2011).

pomoc je pak určena ke konkrétním operačním zásahům na zastavení ilegální imigrace.¹¹⁵

Do posledně jmenované kategorie spadá i rozvojová pomoc přidělená Maroku bezprostředně po událostech u Ceuty a Mellily. Jejím cílem bylo prostřednictvím koordinace restriktivních zásahů s marockou vládou výrazně omezit vlnu ilegálních imigrantů ještě před vstupem do Evropy.^{116 117} Maroku byla urychleně vyplacena částka 6,4 miliard euro, která již byla slíbena v rámci programu EURO-MED, ale měla být vyplacena v průběhu několika let.¹¹⁸ Finanční výpomoc pak marocká vláda využila k mobilizaci marockých bezpečnostních složek, které se snažily zabránit přechodu migrantů do Schengenského prostoru u Kanárských ostrovů a Gibraltarské úžiny. Armádní jednotky pak rozptylovaly shromaždiště ilegálních migrantů a přepravovaly migranty na hranice s Alžírskem a Mali.¹¹⁹

Toto zintenzivnění restriktivních opatření probíhalo současně s řadou jednání s jednotlivými členskými státy EU, včetně konference v Rabatu, kde Maroko potvrdilo ochotu podílet se na omezení migračních proudů. Během jednání reagujících na migrační vlnu roku 2006 tedy došlo k sjednocení postojů k otázce ilegální migrace, což byl podstatný posun oproti roku 2002, kdy Španělsko obvinilo marockou vládu z využívání ilegální imigrace jako politické zbraně proti EU. Toto prohlášení proběhlo v souvislosti s marockým

¹¹⁵ „European External Relations“, Official Site of the EU, http://ec.europa.eu/external_relations/morocco/csp/nip_05_06_fr.pdf (staženo 5. 3. 2010).

¹¹⁶ Komentář Evropské komise k poskytnutí rozvojové pomoci Maroku v roce 2005, Europe Press Release, http://ec.europa.eu/external_relations/morocco/csp/nip_05_06_fr.pdf (staženo 5. 3. 2010).

¹¹⁸ External Relations: Morocco, Official Site of the EU, http://ec.europa.eu/external_relations/morocco/csp/nip_05_06_fr.pdf (staženo 5. 3. 2010).

¹¹⁹ Delphine Perrine, *La circulation des personnes au Maghreb* (San Domenico di Fiesole: CARIM, 2008). Valluy, 2008, 106 - 115. Dále pak Bansaad, *Le Maghreb a l'épreuve des migrations subsahariens* (Paris: Karthala, 2009). 183 s.

požadavkem na zvýšení částky určené na rozvojovou pomoc.¹²⁰

Konference v Rabatu se také stala počátkem proklamace dvou nových přístupů k fenoménu ilegální imigrace v souvislosti s rozvojovou pomocí. Jedná se v první řadě o sdílení zodpovědnosti za ilegální migraci mezi zeměmi původu, tranzitními státy a destinacemi imigrantů. Tento přenos zodpovědnosti byl v případě Maroka podpořen přidělením rozvojové pomoci pro podporu operací na regularizaci migrační vlny.

Pro Rabat představuje přijetí rozvojové pomoci souhlas s účastí na externalizaci ilegální imigrace do EU, respektive ilegální emigrace z Maroka, na svém území. Maroko se tak identifikuje se svou rolí v evropské politice, tedy v podstatě s rolí předsunutých hranic nebo jinak řečeno nárazníkového státu. Součástí tohoto souhlasu je nejen finanční profit, ale i přijetí evropské definice ilegální migrace a sjednocené Evropy jako politicky i hospodářsky výrazně silnějšího partnera. Důsledkem této politiky je pak napětí Maroka ve vztazích se zeměmi původu emigrantů a marocké vlády s občanským sektorem.

Pro EU se rozhodnutí poskytnout jednorázovou rozvojovou pomoc a zabránit tak přechodu migrantů již v tranzitní zóně ztotožnilo s odmítnutím vyrovnat se s ekonomickými i morálními následky jejich ilegálního vstupu do Schengenského prostoru a jejich následným vyhoštěním. Mezi morální následky patří právě napjaté diplomatické vztahy a hlavně kritika nevládních lidsko-právních organizací. Tato kritika je tedy nyní směřovaná především na Maroko. Pokud by EU převzala plnou zodpovědnost za ilegální migraci a nevyužila Maroka jako nárazníkového státu, došlo by k několikanásobnému navýšení

¹²⁰ Vyjádření vlády Josého Zapateru, články světových médií z roku 2003 k dispozici na Fortress Europe, <http://fortresseurope.blogspot.com/2003>, poslední přístup 5. 4. 2010.

výdajů za identifikaci migrantů, za jejich repatriaci atd.¹²¹ Zároveň by tato politika musela čelit zvýšenému nátlaku ze strany nevládních a mezinárodních organizací ve vnitrozemí EU.¹²² Rozhodnutí poskytnout rozvojovou pomoc tedy opět přenáší velkou část zodpovědnosti za omezení migrace na marockou vládu. Zároveň také a umožňuje evropským představitelům zbavit se velké části politické odpovědnosti za celý problém.

Do druhé kategorie rozvojové pomoci, která těsně souvisí s druhým přístupem k řešení otázky ilegální imigrace definovaným na konferenci v Rabatu, spadá především dlouhodobé poskytování finanční podpory vládám tranzitních zemí a zemí původu na zlepšení sociálních a ekonomických podmínek. Ilegální imigrace z Afriky do Evropy je tedy podle závěrečného prohlášení států na červnové konferenci chápána jako výsledek nerovnováhy mezi dvěma kontinenty, kterou je nutno řešit v rámci politiky společného rozvoje. Toto pojetí migrační otázky získalo ohlas u afrických i evropských států a stalo se jedním z významných bodů společného prohlášení na konferenci v Rabatu.¹²³ Z hlediska této politiky tedy představuje dlouhodobá rozvojová pomoc prostřednictvím dotací, investic ale i obchodního partnerství jedno z možných řešení ilegální imigrace. Tento přístup k migrační otázce se ale formoval již během předchozích interakcí mezi státy v migračním systému.

Vztahem mezi evropskou rozvojovou pomocí a ilegální imigrací obecně se zabývala autorka doktorandské práce Laurianne Rossy na univerzitě Sorbonne v Paříži.¹²⁴ Podle

¹²¹Jenny Robinson, „Development and Displacement“ (Oxford: Oxford University Press, 2002) 14, 35 a 37 s.

¹²² ¹²² Jenny Robinson, „Development and Displacement“ (Oxford: Oxford University Press, 2002). 19 – 35.

¹²³ Conference Rabat 2006, Official Site of the Government of Morocco, http://www.maec.gov.ma/migration/Doc/RABAT%20DECLARATION_EN.pdf (staženo 5. 12. 2010).

¹²⁴ Laurianne Rossy, Quelle relations apparaissent entre les accords internationaux, bilatéraux ou multilatéraux, d'aide au développement et les enjeux migratoires?, TERRA, <http://www.reseau-terra.eu/article578.html>, (staženo 5. 4. 2010).

Rossy spočívá neefektivita rozvojové politiky EU ve vztahu k ilegální imigraci v chybném předpokladu, že tento fenomén lze v podstatě omezit na důsledek ekonomické nerovnováhy mezi zeměmi původu a destinacemi ilegálních migrantů. Rossy tento předpoklad vyvrací ze třech důvodů. Jednak ne ve všech případech se jedná o ekonomické nebo sociální důvody, které jsou motivací k odchodu do Evropy. Vzhledem k tomu, že ilegální migrace je sama o sobě těžko zmapovatelný fenomén, podíl ekonomických migrantů lze jen velmi těžko odhadnout.¹²⁵ Pouhé zlepšení ekonomické situace tedy nemusí mít nutně vliv na omezení ilegální emigrace, protože velkou motivací k odchodu jsou např. i války, ekologické důvody, lokální tradice emigrovat v určitém věku, zdravotní péče dostupná v zahraničí, prestiž ve vesnici, špatná informovanost o podmínkách v zahraničí atd. Druhý argument pak Rossy dokládá moderními teoriemi mezinárodní migrace, které již dokázaly, že ekonomický rozvoj jde ruku v ruce se zintenzivněním mobility obecně.¹²⁶

Vliv evropské rozvojové pomoci na množství ilegálních imigrantů ovlivňuje podle Perrine i fakt, že převody peněz těchto imigrantů do zemí jejich původu dosahují často v celkovém součtu výrazně větších částek.¹²⁷ Pro běžnou rodinu tedy zůstává výhodnější, když jeden člen emigruje a posílá domů peníze, než čekat na výrazně menší rozvojovou pomoc.

Maroko se stalo za poslední dvě desetiletí privilegovanou destinací rozvojové pomoci z Evropy. Ta byla a je organizována na evropské úrovni (např. prostřednictvím partnerství EURO-MED, Barcelonského procesu, některé části smlouvy z Cotonou, akčního

¹²⁵ Dá se ale předpokládat, že ekonomická situace je alespoň částečnou motivací pro většinu migrantů. Viz. Např. Mehdi Lahlou, *Pourquoi les Africains partent-ils?* (Poitiers: Université de Poitiers, 2002). 5.

¹²⁶ Tyto teorie jsou podrobně popsány v publikaci Institutu pro výzkum při OSN, *Remittances, migration et developpement sociale* (Geneve: UN Publishing, 2007).

plánu EU-Maroko z roku 2000 atd.) nebo prostřednictvím bilaterálních smluv s jednotlivými státy, zejména se Španělskem. Tato pomoc dosáhla za posledních deset let řádově stovky milionů euro.¹²⁸

V červnu 2006 vznikla v Rabatu iniciativa nevládních a mezinárodních organizací varujících před možnými důsledky euro-africké mezivládní konference, která se konala o několik dní později.¹²⁹ Tato iniciativa zdůrazňovala především rizika, která představuje podmíněnost evropské rozvojové pomoci omezením vstupů do Schengenského prostoru. Mezi tato rizika zahrnuje i tendenci k brutálním zásahům ze strany marocké vlády, jako byly např. násilné přesuny na hranice s Alžírskem během prosince toho samého roku.

V publikaci *Faut-il ouvrir les frontières?* Catherine Withol de Wenden zpochybňuje automatický vztah mezi ekonomickou situací a tendencí migrovat a rozlišuje další tři možné typy interakcí mezi rozvojem státu a ilegální migrací.¹³⁰ Publikace *Development and Displacement* dále upozorňuje na kontrast mezi krátkodobými a dlouhodobými dopady úspěšné rozvojové politiky. V dlouhodobém horizontu by ekonomický růst možná mohl vyrovnat nerovnováhu mezi oběma kontinenty, a tak i odstranit motiv k emigraci. V krátkodobém horizontu ale tato opatření mobilitu spíše iniciují.¹³¹

¹²⁷ Např. Výroční zpráva FMI pro rok 2009, Official Site of FMI, http://www.imf.org/external/french/pubs/ft/ar/2009/pdf/ar09_fra.pdf (staženo 4. 4. 2010).

¹²⁸ Mehdi Lahlou, *La migration du Maroc 2005 et 2006*, (Ženeva: ILO, UN Publishing, 2006). 15 s.

¹²⁹ Program k dispozici na <http://www.reseau-terra.eu/article424.html>, poslední přístup 5. 4. 2010.

Konkrétní průběh konference, přípravy a její vliv na euro-africkou politiku ve vztahu k ilegální migraci je podrobně popsán v publikaci *L'Année du Maghreb* (2007), 376 – 381 s.

¹³⁰ Tyto interakce jsou (1) rozvoj jako zastavující migraci, (2) rozvoj jako faktor podporující migraci, (3) migrace jako faktor povzbuzující rozvoj, (4) migrace nemá zvláštní dopad na rozvoj. De Wenden, „Faut-il ouvrir les frontières?“, 101 – 104 s.

¹³¹ Jenny Robinson, „Development and Displacement“ (Oxford: Oxford University Press, 2002). 239 – 260 s.

Rozvojová pomoc by tedy neměla být podmíněná restriktivní antiimigrační politikou. Snížení počtu ilegálních imigrantů by mělo být chápáno spíše jako jeden z možných důsledků. Podmíněnost rozvojové pomoci totiž mění její charakter, což je vidět právě na příkladu migrační krize v Maroku. V případě krátkodobé pomoci se jedná zejména o využití finanční částky na agresivní zásahy vlády proti ilegálním migrantům. V případě dlouhodobé rozvojové pomoci se nabízí hned několik negativních důsledků. Tato pomoc totiž vytváří napětí mezi Marokem a zeměmi původu. Zároveň je přidělována především skupinám obyvatel, kteří jsou považováni za potenciální migranty, to na úkor ostatních potřebných. Navíc dochází k velkým finančním únikům kvůli korupci. V konečném důsledku, i když se Maroku podařilo emigraci ze svého území omezit, ilegální imigranti si našli jinou cestu. Z hlediska celkového omezení ilegální imigrace za posledních dvacet let tedy byla podmíněnost rozvojové pomoci spoluprací v migračních otázkách v Maroku neefektivní, i když došlo k omezení imigrace ze samotného Maroka.

Podmíněnost rozvojové pomoci účastí na externalizaci migračních toků vytváří vzájemnou závislost evropské a marocké migrační politiky, a to v jejím rozšířeném významu. Tato propojenost obou politických celků by mohla působit pozitivně nejen ekonomicky, ale i např. politicky a kulturně, pokud by byla doprovázena větší otevřeností evropských hranic. Pokud tento aspekt chybí, množství potenciálních emigrantů shromažďujících se v Rabatu a Casablance a závislost na evropských dotacích v tomto vztahu "něco za něco" představují možný prostředek politického nátlaku EU na Maroko. Vůle Subsaharských Afričanů k emigraci do Evropy prozatím zůstává, a to navzdory drastickým zásahům antiimigrační politiky. Rozvojová pomoc na omezení migrace se tedy ukázala jako málo efektivní.

4.4. Smlouvy o repatriaci

Čtvrtým bodem je podle vymezení Mehdiho Lahloua iniciace smluv o repatriaci s tranzitními zeměmi a zeměmi původu ilegálních imigrantů. Právě průběh repatriace exulantů podtrhuje zvláštní význam Maroka jako partnera EU v politice externalizace migračních proudů.

Pokud je cizinec zadržen na hranicích se Španělskem a není identifikován jako příslušník státu, se kterým uzavřela EU nebo Španělsko dohodu o repatriaci, je automaticky převezen na území Maroka. Zodpovědnost za něj pak připadá na marockou vládu, která organizuje odvoz do Sahary na hranice s Alžírskem a v některých případech zřizuje speciální tábory jako např. Ben Younis u Ceuty a Mellily.

Repatriace ilegálních imigrantů zadržených v Schengenu probíhá na základě bilaterálních smluv s třetími zeměmi, a to buď na celoevropské úrovni nebo na úrovni jednotlivých států. Ačkoliv velká otevřenost ve spolupráci s EU je jedním z charakteristických prvků marocké zahraniční politiky, smlouva o repatriaci nebyla mezi Bruselem a Rabatem nikdy uzavřena. Rabatská vláda uzavřela smlouvy o repatriaci pouze s Německem, Francií, Maltou, Itálií a Španělskem. Podepsání obdobné smlouvy na evropské úrovni bylo označeno za jeden z cílů evropsko-marockého partnerství v rámci programu EURO-MED.

V tomto kontextu je nutné zdůraznit, že se nejedná pouze o repatriaci Maročanů, ale všech, kteří použili Maroko jako tranzitní stát a nemůžou být navráceni do vlasti. To se týká především ilegálních migrantů, u kterých nebyla určena národnost, nebo těch, kteří pochází ze země, se kterou EU neuzavřela smlouvu o repatriaci. Během letních měsíců migrační

krize bylo deportováno zpět do vlasti anebo do tranzitní země víc jak 30 tisíc osob z Kanárských ostrovů španělského území v Evropě to bylo jen asi čtyři tisíce osob, a to na území Maroka.¹³² Jednalo se především o deportace do Maroka a Senegalu financované EU. Přesto se jedná o velkou výjimku v porovnání s vývojem v EU posledních letech. Za období 2008-2010 nikdy nepřesáhl počet vyloučených osob z členského státu za migrační sezónu tisícovku, a to ani ve Španělsku.¹³³

4.5. Zapojení UNHCR

Posledním bodem charakterizujícím externalizaci migračních toků je zapojení mezinárodních organizací, v případě popisované migrační krize se jedná o zapojení Vysokého komisariátu OSN pro uprchlíky. Jeho působení v letech 2005/06 v Maroku zůstává kontroverzní. Odpovídá sice oficiální politice OSN, zato ale bylo podle mnohých autorů v rozporu se zakládající deklarací a především neplnilo účel ochrany uprchlíků a migrantů. Podle Valluye se primárním cílem UNHCR¹³⁵ stalo omezení imigrace do EU.

Co se týče situace v Maroku ve zmiňovaném období, uvádí řada autorů včetně Ali Bansaada, Mehdiho Allioua, Anaik Pian i Oliviera Clocharda¹³⁶ jako významný činitel napomáhající evropské politice externalizace migračních proudů Vysoký komisariát OSN pro uprchlíky v Rabatu. Zapojení této organizace do marocké migrační politiky roku 2006 tvoří i významnou kapitolu v ročence regionu L'année du Maghreb 2006 a konkrétně

¹³² APDH udává konkrétní počet 3891 repatriovaných na území Maroka, 4864 do Senegalu a celkově 10 635 do Afriky. Finanční zátěž, kterou představuje pobyt ve vězení, strava, sanitární péče, identifikace a přeprava letadlem, je jeden z častých argumentů pro kritiku evropské migrační politiky. Např. APDH. Bližší údaje k dispozici ve zprávě APDH pro rok 2006 <http://www.apdha.org/media/fronterasur2006.pdf>, (staženo 4. 4. 2010).

¹³³ „Statistics on Migration“, Official Site of Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupModifyTableLayout.do> (staženo 5. 4. 2011).

¹³⁵ United Nations High Commissioner for Refugees, Vysoký komisariát OSN pro uprchlíky.

politika Vysokého Komisariátu pro uprchlíky podporující externalizaci azylu představuje hlavní předmět vědeckého výzkumu bývalého vysokého činitele této mezinárodní organizace a profesora na univerzitě Sorbonne Jeroma Valluye.¹³⁷ Valluy označuje UNHCR v Maroku za instituci, která se obrátila proti své vlastní zakladatelské myšlence ochrany uprchlíků proklamované v Ženevské konvenci z roku 1951 a začala sledovat politiku omezení imigrace na Západ.^{138 139} V tom se shoduje i s dalšími jmenovanými autory.

Předmětem kritiky je především spolupráce UNHCR s EU. Ta byla nejprve navázána prostřednictvím grantové podpory EU některých programů,¹⁴⁰ oficiální spolupráce pak byla deklarována v programu z La Haye z roku 2004/05. Vysoký komisariát byl označen jako přidružená organizace, která má vytvořit prostor pro přijetí migrantů v sousedních zemích a omezit jejich vstup na území EU. V posledních šesti letech, tedy od doby, kdy se honorární zastoupení UNHCR v Casablance přetransformovalo do podoby aktivního působiště v Rabatu, zaregistroval Vysoký komisariát v Maroku řadu žádostí o azyl, které ale byly hromadně odmítány.¹⁴¹ Během roku 2005 do konce následujícího roku bylo zaznamenáno dva tisíce žádostí o azyl, z nichž pouze pět set bylo přijato.

Rabatská vláda zároveň ještě nevyvinula legislativu pro ochranu uprchlíků a migrantů. Faktická míra ochrany, která je poskytována uprchlíkům nebo žadatelům o tento status je tedy velmi omezena, protože UNHCR se soustředí spíše na jejich sociální

¹³⁶ Např. ve svých příspěvcích pro publikaci *Le Maghreb a l'épreuve des migrations subsahariennes*, 2009, postupně podle pořadí autorů 15 – 64 s., 78 – 83 s., 105 – 106 s.

¹³⁷ K dispozici na Université Sorbonne, <http://www.univ-paris1.fr/recherche>, poslední přístup 5. 4. 2010.

¹³⁸ K dispozici řada příspěvků na www.reseaux-terra.eu, např. *Le cas du politique européen et HCR au Maroc*, (staženo 5. 4. 2010).

¹³⁹ Jerome Valluy, *L'accueil étatisé des demandeurs d'asil*, www.barthes.ensib.fr (staženo 6. 4. 2010).

¹⁴⁰ Už např. grant z roku 2003 na informační kampaň. Dále pak podpora programu „Asil Maroc“.

¹⁴¹ Konkrétní statistiky o počtu udělených azylů k dispozici na stránkách UNHCR v Maroku. „Mission Morocco“, Official Site of UNHCR, <http://www.mission-maroc.ch/fr/pages/96.html> (staženo 5. 4. 2010).

zajištění.¹⁴² Během hromadných a násilných přesunů na hranice Alžírsko organizovaných rabatskou vládou během prosince roku 2005 se ukázalo, že právě v oblasti ochrany uprchlíků UNHCR neuspěl. To potvrzuje např. zpráva mezinárodní organizace Lékaři bez hranic,¹⁴³ která i podrobně dokumentuje násilné odvozy migrantů, z nichž mnozí byli legální žadatelé o azyl nebo jim byl azyl dokonce udělen. Řada podobných případů je dokumentována dalšími neziskovými a mezinárodními organizacemi jako např. APDH, CIMADE, Ligy pro lidská práva, Amnesty International¹⁴⁴ atd.

UNHCR na svých stránkách propaguje jako cíl zlepšení podmínek uprchlíků, ale i všech migrantů obecně, což se stalo předmětem kontroverze v době humanitární krize během rozptylování uprchlických táborů v průběhu vánoc 2005. V tu dobu poskytoval Vysoký komisariát základní asistenci pouze držitelům oficiální deklarace o udělení statutu uprchlíka. To je sice jejich základním deklarovaným cílem, v době humanitární krize ale téměř nikdo z migrantů u sebe nedržel dokumenty na potvrzení svého legálního statutu. Podle Lahloua byly navíc tyto dokumenty hromadně zabavovány a páleny marockou armádou a policií.¹⁴⁵ Migrantí ze Subsaharské Afriky pak následovně organizovali několikadenní protestní *sit-in* akce před budovou UNHCR v Rabatu.¹⁴⁶

Zapojení UNHCR do externalizace migračních toků během let 2005 a 2006 lze jen velmi těžko hodnotit, a to kvůli nedostatku objektivní literatury a terénních výzkumů,

¹⁴² Cíle a náplň UNHCR v Maroku k dispozici na UNHCR, <http://www.unhcr.org/pages/49e4860d6.html>, poslední přístup 5. 12. 2010.

¹⁴³ K dispozici na stránkách Lékařů bez hranic. „Violence et immigration: rapport sur l’immigration d’origine subsaharienne”, Medecins sans frontières, www.msf.fr (staženo 4. 4. 2010).

¹⁴⁴ K dispozici např. Příspěvek k Global Forum for migration and development z roku 2007, Official Site of Amnesty International, <http://www.amnesty.org/en/library/info/POL33/003/2007> (staženo 5. 5. 2011). Dále pak „Politique de l’immigration“, Communiqué LDH, www.ldh-france.org (staženo 5. 5. 2010). „Quotas d’expulsion“, Official Site of CIMADE, www.cimade.org (staženo 5. 5. 2011).

¹⁴⁵ Mehdi Lahlou, *La migration du Maroc 2005 et 2006* (Geneve: ILO, UN Publishing, 2006).

¹⁴⁶ L’année du Maghreb 2006, 324 s.

současně ale i kvůli nejasné náplni práce této agentury OSN. Podle dostupných zdrojů působila UNHCR v Rabatu během Roků migrace ve prospěch Evropy, tedy i nad rámec svých formálních kompetencí a v souladu s konceptem externalizace migračních proudů. Přesto ale nelze přesně ověřit příčinnou souvislost mezi politikou UNHCR a přesunem migračních tras.

4.6. Další možné faktory ovlivňující průběh migrační krize

Dalším možným faktorem ovlivňujícím ilegální migraci ze severozápadní Afriky do Evropy během roků migrace je i zintenzivnění protiteroristických cvičení americké iniciativy PSI (*Pan Sahara Initiative*) v oblasti Gao během prvních šesti měsíců roku 2006. Právě město Gao představuje jedno z hlavních shromaždišť migrantů před pokusem o ilegální přechod do Evropy přes Severní cestu. Přítomnost amerických jednotek mohla zastrašit ilegální imigranty a ovlivnit tak změnu migračních tras.

Anaik Pian, která prováděla terénní výzkum na hranicích Mali, Nigérie a Alžírsko v letech 2005 a 2006, zmiňuje jako jeden z důvodů přesunu migračních tras do severozápadního cípu Afriky i povstání tuaregů v shromaždišti Kidali.¹⁴⁷ Kidali je podobně jako Gao shromaždiště imigrantů přecházejících do Evropy po Severní cestě.

¹⁴⁷ Anaik Pian, *Aux nouvelles frontières de l'Europe* (Paris: La Dispute, Paris, 2009). 180 s.

4.7. Shrnutí dopadů politiky externalizace migračních toků

Body vytyčené jako charakteristické rysy evropské politiky externalizace migračních toků odpovídají i cílům deklarovaným ve společném prohlášení evropských a afrických států na konferenci v Rabatu. Zároveň odpovídají i principu sdílení zodpovědnosti a společného rozvoje, který se poprvé objevil v politickém diskursu právě během Roků migrace 2005 a 2006.¹⁴⁸

Antimigrační legislativa, mobilizace hlídek a násilné přesuny i organizace společných akcí na ostrahu hranic na moři představují argumenty dokazující spolupráci Maroka a EU za účelem zabránit vstupu migrantů do Schengenského prostoru. V případě dlouhodobé rozvojové pomoci je snížení ilegální migrace jeden z mnoha deklarovaných cílů a jeho význam nebo podmíněnost ve vztahu k participaci tranzitní země na evropské politice je obtížně zmapovatelný. Tvoří tedy potenciálně nejslabší článek tohoto vymezení. Přesto ale dlouhodobá rozvojová pomoc v Maroku probíhá v souladu s evropskou migrační politikou.

I když se objevují i některé další možné vlivy na průběh roků migrace 2005/2006, všechny politické kroky, kterými Lahlou charakterizuje evropské pojetí externalizace migračních toků, mohly během migrační sezóny 2006 působit jako faktory ovlivňující konkrétní rozhodnutí ilegálních imigrantů. Mezi tyto kroky patří zintenzivnění kontrol ve vnitrozemí Maroka a u hranic s Mauritánií a Alžírskem¹⁴⁹ financovaných jednorázovou finanční podporou, organizace hlídek na moři zabraňujících přechodu z Maroka do Evropy,

¹⁴⁸Dále např. Program partnerství EU a Maroka v rámci projektu EURO-MED z roku 2009, Official site of the EU www.europa.eu (staženo 5 .4. 2010).

znásobení počtu repatriací a zpřísnění podmínek pro obdržení formálního statutu uprchlíka uvnitř Maroka.

Závěr

Účast Maroka na evropské politice externalizace migračních toků výrazně ovlivnila roky migrace 2005 a 2006, což se projevilo především v přesunu hlavních migračních tras. Tato migrační krize byla iniciována úmrtím asi deseti migrantů u Ceuty a Mellily. V první fázi migrační krize proběhl přesun hlavních tras na nebezpečnější cestu přes Kanárské ostrovy, v druhé fázi pak došlo ještě k riskantnějším přesunům vylodovacích shromaždišť směrem k jižnějším státům západní Afriky.

Zapojení Maroka probíhalo postupně, a to prostřednictvím dlouhodobých jednání a rozvojové pomoci. Přijetí rozvojové pomoci představuje pro Maroko především finanční profit. Rabatská vláda se ale musí vyrovnat s kritikou lidskoprávních organizací, mnohých afrických států a vlastní občanské společnosti. Evropa naopak těží z toho, že velká část morální zodpovědnosti byla přenesena na tranzitní stát. Nemusí tak čelit kritikám mezinárodních humanitárních organizací. Současně se i do určité míry vyhne řešení repatriací a sociálních problémů souvisejících s ilegální imigrací.

Tato vzájemná závislost marocké a evropské politiky by mohla působit pozitivně, pokud by nebyla doprovázena hrubým porušováním lidských práv, násilím a účelovostí rozvojové pomoci. Ta je totiž poskytována s jasným záměrem omezit ilegální

¹⁴⁹ Lorenzo Gaglielli, „Flux et contre-flux entre l’Espagne et le Sénégal“, TERRA, www.rezo.terra.net (staženo 5. 4. 2010).

imigraci, což se ukázalo i během konference v Rabatu. Velká část evropské finanční podpory ale případně na antimigrační zásahy a zároveň dochází ke značným ztrátám kvůli korupci.¹⁵⁰

Během migrační krize se marocká účast na evropské politice externalizace migračních proudů projevila prostřednictvím přijetí finanční podpory EU na zásahy proti migrantům, vlastními hrubými zásahy, znásobením počtu repatriací z Maroka a zvýšením ostrahy hranic. Propojenost marocké a evropské antimigrační politiky se projevila během konference v Rabatu v létě 2006, ale i během následných jednání Maroka s africkými státy. Dlouhodobé zapojení Maroka se projevuje zvýšenou ostrahou hranic a přijetím antimigrační legislativy.

EU iniciovala v době migrační krize konkrétní kroky na omezení počtu migrantů. Jednalo se například o organizaci konference v Rabatu a zvýšenou ostrahu hranic ve spolupráci africkými státy pod patronací evropské agentury Frontex. Panika mezi migranty, která se rozšířila v reakci na zprávy z diplomatických jednání, a v reakci na umístění námořních a pozemních zadržovacích hlídek, zapříčinila zněkolikanásobení migrační vlny. Panika mezi migranty měla za následek i přesun migrační vlny do nebezpečnějších oblastí. Tento přesun se stal příčinou mnohých lidských obětí, jejichž počet se pohybuje v řádech tisíců až desetitisíců. V případě migrační krize 2005/2006 v Maroku se tak jasně ukázalo, že restrikce neřeší podstatu problému, a že naopak dochází pouze k přesunům migrantů do nebezpečnějších oblastí.

¹⁵⁰ Mehdi Lahlou, *La migration du Maroc 2005 et 2006* (Ženeva: ILO, UN Publishing, 2006). 56s.

Evropská politika externalizace migračních toků má především defenzivní charakter a využívá tranzitní stát Maroko k zastavení ilegálních migrantů před vstupem do Schengenu. Tato politika a především s ní související restriktivní opatření se během roků migrace 2005/06 ukázaly jako neefektivní. Interakce mezi Marokem a EU se tak stala jednou z příčin migrační krize. Potvrdila se tak původní hypotéza práce a tuto politiku bude třeba do budoucna přehodnotit.

Přenos zodpovědnosti za přechod migrantů do Schengenu na tranzitní zemi současně vytvořil nerovné postavení států v migračním systému. S tím souvisí i podmíněnost rozvojové pomoci účastí na kontrole hranic.¹⁵¹ Partnerský vztah mezi oběma břehy Středomoří by naopak mohl poskytnout základy pro konstruktivní řešení příčin problému ilegální migrace. V tomto dialogu by právě Maroko mohlo hrát roli mediátora mezi africkými a evropskými státy. Na tuto práci by tedy mohly navazovat kvalitativní studie mapující vnímání fenoménu ilegální imigrace africkými státy a studie zabývající se potenciálními možnostmi dialogu mezi státy v migračním systému.

Summary

The participation of Morocco in the European policy of externalization of migration flows significantly affected migration of the years 2005 and 2006. The involvement of Morocco resulted in a transfer of key migration routes. The migration crisis of 2005/2006 was originally initiated by the death of a dozen of migrants in Ceuta and Melilla. In the first phase of the migration crisis the main migration routes moved

¹⁵¹ Tento návrh vzneslo Španělsko na konferenci v Seville 2002, ale byl dočasně zamítnut. Podle Boswell ale tato politika tvoří neoficiální linii evropských jednání s Marokem.

towards more dangerous route via Canary Islands. In the second stage, the landing points moved again and towards even more risky southern parts of West African States.

Involvement of Morocco in the European policy took place gradually, through negotiations and long-term development assistance. Acceptance of development assistance presented for Morocco primarily a financial profit. However, government of Rabat must cope with the criticism of human rights organizations, many African countries and its own civil society. On the other hand, Europe benefits from the fact that a large portion of moral responsibility was transferred to a transit state of Morocco. Resultingly, EU does not have to face the criticisms of human rights activists. In addition, it can to some extent avoid solving the problems of repatriation and social problems associated with illegal immigration.

This interdependence of Moroccan and European policy could have a positive impact if not accompanied by gross violations of human rights, violence and conditionality of the European development aid. The development aid is provided with a clear intention to restrict illegal immigration, which was obvious during the conference in Rabat. A large part of the European financial support devolves on anti-migratory operations while there are as well significant losses due to corruption.

During the migration crisis, the Moroccan participation in the European policy of externalization of migration got expressed through the acceptance of the European financial support allocated in order to pursue a crackdown on migrants. The Moroccan involvement became as well obvious from its own interference, multiplication of the total number of repatriated migrants from Morocco and increased surveillance. The

interrelation of Moroccan and European antimigration policies became evident during the conference in Rabat in summer of 2006, but also during the subsequent negotiations of Morocco with the African states (countries of origin of migrants). Long-term involvement of Morocco is reflected in increased border surveillance and in adoption of antimigratory legislation.

During the migration crisis, EU itself initiated concrete steps to reduce the number of migrants. These steps included the organization of the conference in Rabat and increased surveillance of the border in cooperation with African countries under the auspices of the European agency Frontex. These attempts to resolve the crisis created panic among migrants and together with the Moroccan blockade of migration routes became the main causes of rapid rise in the number of migrants and the transfer of migration waves into more dangerous areas. This change in migration routes resulted in many thousands victims.

The European policy of externalization of migration flows is primarily defensive in nature and it uses transit state of Morocco to prevent illegal migrants from entering the Schengen area. This policy and with it related restrictive measures proved to be ineffective during the migration crisis of 2005/2006. Especially the interaction between Morocco and the EU has become one of the main causes of migration crisis. This conclusion confirms the original hypothesis of this study, and the European policy should be reviewed in the future.

In the case of migration crisis 2005/2006 in Morocco, it became evident that restrictions do not solve the underlying problem. To contrary, it initiates transfers of

migrants into more dangerous areas. The transfer of responsibility for migration to a transit country created as well an unequal position in the migration system. This is related to the discussed conditionality of development aid and the fact that it is tied to border control. Equal partnership between the two shores of the Mediterranean, could by contrast provide a basis for constructive solutions of root causes of the problem of illegal migration between the two continents. In this dialogue it could be Morocco to perform as a mediator between the African and the European countries. This work could be therefore followed by qualitative studies of the perception of the phenomenon of illegal immigration to Schengen area by African countries and studies of the possibilities of dialogue between the states in the migration system.

Seznam literatury

Knihy

Ali Bansaad et al., eds. *Le Maghreb a l'épreuve des migrations subsahariens* (Paris: Karthala, 2009)., 523 s.

Anaik Pian, *Aux nouvelles frontières de l'Europe* (Paris: La Dispute, Paris, 2009). 215 s.

Bahar Kimyongur, „Turquie, terre de diaspora et d'exil, histoire de migration politique en Turquie“ (Paris: Sorbonne, 2008). 302 s.

Carmelo Pérez Beltrán, *Sociedad Civil* (Granada: Universidad de Granada, 2006). 415 s.

Catherine Withol de Wenden, „Faut-il ouvrir les frontières?“ (Paris, Presse de Science Po, Paris, 1999). 150 s.

Catherine Withol de Wenden et al., eds., *Atlas mondial des migrations* (Sorbonne: Paris, 2009). 315 s.

Delphine Perrine, *La circulation des personnes au Maghreb* (San Domenico di Fiesole: CARIM, 2008). 207 s.

Diangitukwa Fweley, *Migrations internationales, codéveloppement et coopération décentralisée* (Paris: L'Harmattan, 2008). 115 s.

Evelyne Ritaine, *L'Europe du Sud face à l'immigration: Politique de l'Étranger* (Paris: PUF, Sociologie d'aujourd'hui, 2005). 155 s.

François Rolland, „Les migrants turcs“ (Pessac: Maison des sciences de l'homme d'Aquitaine, 2006). 302 s.

Franck Duvell, *Illegal Immigration in Europe*, (London: Palgrave Macmillan, 2006). 206 s.

Haniah Kritz et Mary M. Zlotnik, *International Migration: A Global Approach* (New York: Oxford University Press, 1992).

Jenny Robinson, „Development and Displacement“ (Oxford: Oxford University Press, 2002). 56 s.

Jerome Olympe et al., eds., *L'annuaire de l'Afrique du Nord* (Aix en Provence: Institut d'études Nord Africaines, 2006). 350 s.

Jerome Valluy, *Rejet des exilés* (Paris: Sorbonne, 2009). Mehdi Lahlou, *La migration du Maroc 2005 et 2006* (Ženeva, ILO, 2006).

Livre noir de Ceuta et Mellila (MIGEUROPE, 2006)
<http://www.meltingpot.org/IMG/pdf/livre-noir-ceuta.pdf>, (staženo 5. 2. 2010).

Marie Tremoliere, *Regional Challenges of West African Migration* (Paris: OECD, 2009). 72 s.

Mehdi Alioua, *Les routes migratoire par le Senegal* (Paris: Sorbonne, 2008). 172 s.

Mehdi Lahlou, *La migration du Maroc 2005 et 2006* (Ženeva: ILO, UN Publishing, 2006). 170 s.

Mehdi Lahlou „Les migrations irregulieres entre le Maghreb et l'Union européenne“, (CARIM, 2005/2006)
http://www.carim.org/Publications/CARIM-RR05_03_Lahlou.pdf, (staženo 5. 12. 2010).

Mehdi Lahlou, *Pourquoi les Africains partent-ils?* (Poitiers: Université de Poitiers, 2002). 105 s.

Mehdi Lahlou, *Projet de cooperation sur les questions de la migration* (Bruxelles: Robert Schuman Centre, 2005). 72 s.

Mehdi Lahou, „Projet de coopération sur les questions liées a l'integration sociale des immigrées, a la migration et a la circulation des personnes: Les migrations irrégulieres entre le Maghreb et l'Union européenne“, (Geneve, CARIM, 2005),
http://www.carim.org/Publications/CARIM-RR05_03_Lahlou.pdf (staženo 4. 4. 2010).

MIGEUROPE, *Le livre noir de ceuta et Mellila* (Paris: Syllepse, 2006). 104 s.

Haniah Kritz a Mary M.Zlotnik, *International Migration: A Global Approach* (New York: Oxford University Press, 1992). 56 s.

Odborné časopisy

Catherine Withol de Wenden, „On migration“, *Refugees survey* . č. 24 (2005): 193-195,
www.oxfordjournals.org/our_journals/refqtl/editorial_board.html (staženo 4. 4. 2010).

Christina Boswell, „The External Dimension of EU Immigration and Asylum policy“ (London, Royal Institute of International Affaires, 2003): 619-628 s. www.jstor.org (staženo 3. 1. 2011).

Didier Bigo, „Security and Immigration: Towards a Critique of the Governmentality of Unease“, *Alternatives* 27 (2002): 63-92 s.

Fiona B. Adamson, „Crossing Borders“, *International Migration and National Security* 6, č. 2, (2008), <http://web.ebscohost.com> (staženo 31. 10. 2009).

Gemma Pinyol, *Euro-Mediterranean Partnership: Perspectives of member states: Spain* (Crete, IDEC, 2007) <http://www.idec.gr/iier/new/EN/PINYOL%20Paper.pdf> (staženo 5. 4. 2011).

John Micklewheit a Adrian Wooldridge, *The Globalization Baklash*, *Foreign Policy* č. 126 (2001), 16 s.

Mona Yacoubian, *Promoting Middle East Democracy: European Initiatives* (United States Peace Institute, 2004) <http://www.usip.org/resources/promoting-middle-east-democracy-european-initiatives>, (staženo 13. 3. 2010).

Stephane Baele, „Politiques éropéennes de migration“ *Émulation*, č. 6 (2009), www.revue-emulations.net/archives/n-6---regards-sur-notre-europe-1/Baele_Meerbeeck, (stažno 4. 9. 2010).

Noviny

Affaires Ceuta et Mellila, *El Watan*, 24. 10. 2005, <http://www.elwatan.com/Affaire-Ceuta-et-Melilla>, (staženo 4. 5. 2010).

„Al menos 300 inmigrantes sin papeles llegan a las costas canarias“, *El País*, 28. 8. 2006.

„Ceuta et Mellila“, *Le monde diplomatique*, 10. 5. 2005 <http://www.monde-diplomatique.fr/carnet/2005-10-05-Ceuta-et-Mellila-la-forteresse> (staženo 3. 4. 2010).

„Europeen veulent controler les flux migratoires“, *Le Figaro*, 28. 6. 2006.

„La Crisis de los Cayucos desborda al Gobierno“, *El Pais*, 6. 9. 2006.

„La ligne Maginot de la citadelle Europe“, *Courrier International*, 13. 10. 2005.

„Les Européens veulent controler les flux migratoires“, *Le Figaro*, 11. 7. 2006.

„Morocco hosts conference“, *Maghrebia* www.maghrebia.com (staženo 12. 12. 2009).

„Nueva avalancha“, *El País*, 4. 3. 2006.

„Nuvela oleada masiva“, *El País*, 15. 3. 2006.

Spain's African enclaves are migrants portals to Europe, *New York Times*, 5. 10. 2005, <http://www.nytimes.com/2005/11/05/international/africa/05morocco.html> (staženo 4. 5. 2010).

„Testimonios de migrantes: violencias y deportaciones“, El País, 13. 10. 2005.

Internetové zdroje

„African migration“, Amnesty International (2002),
<http://www.amnesty.org/en/library/info/POL10/001/2002/en> (staženo 6. 3. 2010).

„Conference de Rabat“, Official Site of the Government of Morocco,
<http://www.maec.gov.ma/migration/En/documentation.htm> (staženo 5. 1. 2010).

„Declaration de Rabat“, Official Site of Government of Morocco,
http://www.maec.gov.ma/migration/Doc/RABAT%20DECLARATION_EN.pdf
 (staženo 5. 12. 2010).

Etudiant Congolais, http://www.starducongo.com/etudiantcongolais/CEI-Maroc-Payement-de-la-bourse-au-titre-de-la-nouvelle-annee-academique-2009-2010_a161.html (staženo 5. 5. 2010).

„European External Relations“, Official Site of the EU,
http://ec.europa.eu/external_relations/morocco/csp/nip_05_06_fr.pdf (staženo 5. 3. 2010).

Franco Frattini: Fortress Europe, Interview pro BBC (2005)
http://news.bbc.co.uk/2/hi/in_pictures/4287330.stm (staženo 5. 4. 2010).

„Home Affaires: FRONTEX 2006“, Official Site of the European Commission,
http://ec.europa.eu/justice_home/news/intro/news_0806_en.htm (staženo 3. 4. 2010).

Human Rights Watch, Seville Summit (Seville, 2002)
<http://www.hrw.org/en/news/2002/06/05/seville-summit-european-union-must-protect-migrants-rights> (staženo 6. 3. 2010).

Laurianne Rossy, Quelle relations apparaissent entre les accords internationaux, bilatéraux ou multilatéraux, d'aide au développement et les enjeux migratoires?, TERRA, <http://www.reseau-terra.eu/article578.html>, (staženo 5. 4. 2010).

„Law 02-03 from 11.11.2003“, Official Site of the Moroccan Government,
www.justice.gov.ma, poslední přístup 5. 4. 2010.

„Le Detroit de Gibraltar“, Echo Geo, <http://echogeo.revues.org/index1488.html> (staženo 6.4.2011).

Les enclaves de Ceuta et Mellila, Le Monde, 10. 6. 2005
http://www.lemonde.fr/europe/infographie/2005/10/06/les-enclaves-de-ceuta-et-melilla_696221_3214.html (staženo 3. 4. 2010).

Lorenzo Gaglielli, „Flux et contre-flux entre l’Espagne et le Sénégal“, TERRA, www.rezo.terra.net (staženo 5. 4. 2010).

Mehdi Alioua, African Migration (Oxford: International Migration Institute) http://www.imi.ox.ac.uk/themes/african-migration/researcher-directory/mehdi-alioua?set_language=fr, (staženo 4. 12. 2010).

Mehdi Lahlou, Report for 2006, Official Site of APDH Lahlou, www.apdh.org (staženo 5. 5. 2010).

„Migrant protection“, Report for International Labour Organization (2002), http://www.ilo.org/public/english/protection/migrant/info/imp_list.htm, (staženo 4. 1. 2009).

„Mission Maroc“, Official Site of UNHCR, <http://www.mission-maroc.ch/fr/pages/96.html> (staženo 5. 4. 2010).

Official Site of APDH, www.apdh-ci.org, (staženo 5. 5. 2010).

Official Site of CIMADE, „Droits des migrant set Réfugiés“, www.cimade.org (staženo 5. 5. 2011).

Official Site of Conference in Rabat 2006, <http://www.maec.gov.ma/migration/Fr/default.htm>, (staženo 5. 4. 2010).

Official Site of the Cotonou Convention, <http://www.acpsec.org/fr/conventions/cotonou/accord1.htm> (staženo 2. 1. 2010).

Official Site of Fortress Europe, fortresseurope.blogspot.com (staženo 5. 5. 2010).

Official Site of International Monetary Fund, http://www.imf.org/external/french/pubs/ft/ar/2009/pdf/ar09_fra.pdf (staženo 4. 4. 2010).

Official site of LDH (Ligue des drops de l’Homme), <http://www.ldh-france.org/> (staženo 4.4.2010).

Official Site of UNHCR Morocco, <http://www.unhcr.org/pages/49e4860d6.html>, (staženo 4. 4. 2011).

„Plan Action“, Official Site of the French Government, http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/0plan_action.pdf, (staženo 4. 4. 2011).

Program Indicatif national. Oficiálně byl schválen evropskou komisí už v roce 2001. Pro konkrétní obsah programu k dispozici např. „Program Indicatif National“, Official Site of the European Commission, (6. 4. 2004) http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication1009_fr.pdf (staženo 5. 4. 2010).

Programme MEDA Maroc, Official site of MEDA, www.meda-maroc.com (staženo 3. 2. 2011).

Résau TERRA (Réseau scientifique de recherche et de publication), <http://www.reseau-terra.eu/article424.html> (staženo 5. 4. 2011).

„SIVE“, Official Site of Guardia Civile,
<http://www.guardiacivil.org/prensa/actividades/sive03/index.jsp> (staženo 5. 4. 2010).

„Statistics on Migration“, Official Site of Eurostat,
<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupModifyTableLayout.do> (staženo 5. 4. 2011).

„Violence et immigration: rapport sur l’immigration d’origine subsaharienne“,
Medecins sans frontiers, www.msf.fr (staženo 4. 4. 2010).

Seznam příloh

Příloha č. 1: Kanárské ostrovy a jejich vzdálenost od Maroka (mapa)

**Příloha č. 2: Umístění marockých a evropských námořních pozorovacích hlídek
v létě 2006 (mapa)**

Přílohy

Příloha č. 1: Kanárské ostrovy a jejich vzdálenost od Maroka (mapa)

Zdroj: El País, Madrid, 26. 9. 2006.

Příloha č. 2: Umístění marockých a evropských námořních pozorovacích hlídek v létě 2006 (mapa)

Zdroj: El País, Madrid, 26. 9. 2006.

